

BO

MAGASINET

NR.4 / 2018

Medlemsblad for
**MØRE OG ROMSDAL
BOLIGBYGGELAG**

Trivsel

MIDT I FYLKET SIDE 30

TEMA: ØKONOMI

JUBILEUMSHELG I MOBARN side 33
TEKNISK TIL TJENESTE side 6
SOLENERGI I VINDEN side 10

MINDRE TV-TITTING
Mer strømming

SIDE 36

Nå leverer Telenor TV og Bredbånd til borettslag

23. oktober blir Canal Digital Kabel til Telenor. For deg betyr det fordeler ved å samle TV, bredbånd og mobil på samme sted. Hvor det å alltid være på nett er det viktigste – enten du surfer eller ser på TV.

telenor.no/borettslag

Canal Digital Kabel og Telenor slår seg sammen

I slutten av oktober endret Canal Digital Kabel navn til Telenor.
Det gir flere fordeler til deg som kunde.

Helt siden oppstarten har Canal Digital Kabel vært eid av Telenor. Derfor er det ingen enorm overgang når merkevarene nå slår seg sammen.

– Vi skal fortsette å koble kundene til de tjenestene og innholdet som betyr mest for dem, enten det er over lineær-TV eller strømming.

– Alle TV- og bredbåndskunder av Canal Digital Kabel beholder priser og tjenester, og overgangen har skjedd automatisk, sier Birgit Bjørnsen, leder for TV og bredbånd i Telenor Norge.

ALT HENGER SAMMEN

Hun påpeker at det å knytte mennesker sammen alltid har vært i kjernen av det Telenor driver med. Dessuten ser vi at de ulike teknologiene og mediene smelter sammen i stadig økende grad.

– TV er ikke lenger et selvstendig medium alene, men henger nært sammen med bredbåndet ditt, sier hun.

Selv om Canal Digital Kabel forsvinner

som merkenavn, vil Canal Digital Satellitt fortsatt beholde sitt navn i hele Norden.

Telenor vil på sin side overta ansvaret for TV- og strømmetjenesten T-We. Plattformen gir kundene et rikt arkiv av filmer og serier i tillegg til det ordinære TV-tilbudet.

Målet er at én felles merkevare for TV, mobil og bredbånd vil forenkle hverdagen for kundene.

VERN MOT NETTSVINDEL

Merkevarebyttet innebærer umiddelbart flere fordeler:

- Alle TV- og bredbåndskunder av Canal Digital Kabel er nå omfattet av Familiebonus. Med Familiebonus får kundene 0,5 Gb ekstra mobildata hver måned per Telenor-produkt. De fleste kundene har derfor mulighet til å få 1 Gb ekstra mobildata hver måned.

- Kundeforholdet og alle familiens produkter er samlet på telenor.no og Mitt Telenor-appen. Alt kommer med én felles innlogging for alle tjenester fra Telenor.

- Bredbåndskundene har nettvern inkludert. Nettvern er et filter som ligger i selve Telenor-nettet, og stopper deg hvis du er i ferd med å gå inn på en nettside som inneholder virus, identitetstyveri, svindel-forsøk eller annen skadelig programvare.

- Alltid på nett-garantien gir kundene en mobil datapakke dersom det er en feil på bredbåndsnettet i ditt område. På den måten vil Telenor sikre at kundene alltid har nettilgang.

ØKT INNOVASJONSKRAFT

På et mer langsiktig plan vil innovasjonskraften til Telenor sørge for mange spennende muligheter.

TV-landskapet er i hurtig endring, og Telenor står klare for å utvikle spennende tjenester.

– Siden 80-tallet har Canal Digital Kabel vært vårt flaggskip for kabel-TV i Norge. Nå ser vi at Telenor-merkevaren er sterkt posisjonert for å ta denne kundegruppen videre inn i fremtiden, sier Birgit Bjørnsen.

«TV er ikke lenger et selvstendig medium alene, men henger nært sammen med bredbåndet ditt.»

BIRGIT BJØRNSSEN

VÅRT MÅL ER Å VÆRE BILLIGST!

Vi jobber hver dag for at dine oppussingsprosjekter skal koste så lite som mulig, og vårt prisløfte er et tydelig bevis på at vi skal være billigst.

Les mer på obsbygg.no

Molde Storsenter
Åpningstider: 7–20 (9–18)

**Obs
BYGG**

molde.obsbygg@coop.no
tlf: 979 95 105

Leder

ROLF EIDSÆTER

Soloppgang?

Det kan kanskje passe som overskrift på en lederartikkel i bladet som utgis når høsten er på det mørkeste, og like før sola snur! Men det er ikke den årlige solvendingen som er temaet, men solenergi. Fredag 19. oktober arrangerte Istad Kraft et seminar om solenergi på Plassen. Ulike aktører fortalte om sine erfaringer med solenergi, og det var både pluss- og minussider når sola skal brukes til å skaffe energi.

I vår tid jakter vi på energikilder som er klimavennlige, og bruk av solceller er en klimavennlig form for energiproduksjon som ikke medfører naturinngrep. En annen fordel med solceller, er at strøm og varme produseres der den skal brukes uten noe tap i nettet.

Solceller og solenergi kan gi noen ekstra dimensjoner til byggesektoren. Det kan være med som en viktig bidragsyter for å oppnå mål for byggesektoren i form av nullenergihus og plussenergihus. Solceller er en god løsning for både eksisterende og nye bygg med kort byggetid, og det kan gi bygg med spennende arkitektur og bedre energisertifisering. En annen positiv faktor med solceller er at det er minimalt med driftskostnader og vedlikehold de neste 20–30 årene etter installasjon.

Bruk av sol som energikilde frigjør også elektrisitet som i dag brukes i bygg, slik at denne energien i stedet kan brukes i industrien og i transportsektoren, og kan erstatte fossil elektrisitet i andre

land. Og sist, men ikke minst så skaper dette miljøengasjement blant folk og bedrifter.

Minussidene ved solenergi er først og fremst knyttet til geografi. Solceller passer bedre i Sør-Europa enn i Norge, og det passer bedre på Østlandet enn på Nord-Vestlandet. Istad Kraft har gjort målinger som viser at effekten av solceller kan være 80% bedre på soldager enn på dager med overskyet vær. Og selv om vi i år har bak oss en sommer med mange soldager, er hovedregelen at sommeren på våre kanter har flest dager med skyer. Det gjør det foreløpig utfordrende å kunne bruke solceller i vår del av landet.

Men all teknologi er i utvikling, og det samme skjer med solceller. Prisene faller og de blir mer effektive i bruk. Ingen borettslag i vårt område har foreløpig tatt i bruk solceller. På landsbasis har noen få borettslag tatt dette i bruk. Men mange borettslag har takflater som egner seg godt til solceller. ASKOs eksempel fra Årødalen viser at dette er mulig. Der er det montert solceller på deler av den store takflaten, og solenergien brukes blant annet til kjøling på ASKOs varelager.

Vi ser nå at strømprisene øker blant annet fordi forurensende kull koster mer. Sammen med økt strømbruk blant annet til elbiler, betyr det at nye energikilder må utvikles. Solenergi og solceller er fortsatt i en tidlig fase, men dette vil nok få stor betydning som energikilde i fremtiden.

«Prisene på brukte borettslagsleiligheter sto stille i 2017.
Tradisjonelt har det vært slik at bruktpreisene beveger seg oppover»

Innhold

FASTE SPALTER

Tema	13
Mattipset	20
Reisetipset	22
Kryssord & Sudoku	25
Jusspalten	26
Personlig økonomi	28

NYHETER

Teknisk til tjeneste	6
Listige tips om boligens viktigste detaljer	8
Firedobling av prisene på 20 år	9
Solenergi i vinden	10
Trivsel midt i fylket!	30
Til tjeneste inne og ute	32
Jubileumshelg i Mobarn!	33
Nye pensjonistboliger på Kvam	35
Mindre tv-titting, mer strømming	36

Reisetipset: Europas storbyer – side 22

**MEDLEMSBLAD FOR
MØRE OG ROMSDAL
BOLIGBYGGELAG**
NR. 4, 2018

ANSVARLIG REDAKTØR

Direktør Rolf Eidsæter,
Møre og Romsdal Boligbyggelag

**MØRE OG ROMSDAL
BOLIGBYGGELAG**
Strandgata 5, 6415 Molde.

Tlf: 71 25 93 00

E-post: mobo@mobo.no
Hjemmeside: www.mobo.no

**REDAKSJONELL PRODUKSJON
OG GRAFISK UTFORMING**
TIBE Reklamebyrå AS
Postadr.: Postboks 473, 6400 Molde

Tlf: 71 20 12 00

Fax: 71 20 12 01

E-post: bomagasinet@tibe.no

**MEDARBEIDERE I
DETTE NUMMERET**

Evy Strømme, Ingrid Kvande,
og Jens H. Lyngstad

UTGITT AV

BS Media AS, Postboks 452
Sentrum. 0104 Oslo

ANNONSER

Tlf: 71 20 12 00

Fax: 71 20 12 01

E-post: annonse@tibe.no

TRYKK

Ålgård Offset, Ålgård

▲ Arve Hatle, Anders Ødegård, Svein Ivar Byttingsvik og Kenneth Malmedal.

Teknisk til tjeneste!

Rehabilitering, påbygg, nybygg, vedlikehold, forsikringssaker. Teknisk avdeling hos MOBO løser boligselskapene gjennom prosjektene.

✍ INGRID KVANDE 📷 JENS H. LYGSTAD

– En viktig oppgave for oss er å hjelpe borettslagene med det de trenger i forbindelse med planlegging og gjennomføring av byggeprosjekt. Vi bruker også en del tid til generell rådgivning og å svare på spørsmål fra styre-medlemmer. Det kan være om hvordan de skal håndtere luktpproblem, fuktproblem eller hva det måtte være, sier Kenneth Malmedal. Han er leder på teknisk avdeling ved MOBO, som består av fire ingeniører.

KJENNER BORETTSLAGENE

I takt med at det er gjennomført mange store rehabiliteringsprosjekt i MOBO, har avdelingen opparbeidet seg unik kompetanse og erfaring.

– Vi kjenner borettslagene, bygningsmassen og prosessene ved beslutninger i borettslag. Vi sitter også på tegningsgrunnlag, beskrivelser, arkiv med historikk på hva som er gjort, og problemstillinger boligbyggelagene har slitt med på vedlikeholdssida. Styreledere i boligbyggelagene blir skiftet ut, og det varierer hvor mye de tar vare på historikken selv. Det er derfor en fordel og trygghet at vi sitter på det meste, mener Malmedal.

PROSJEKTTLEDELSE

Prosjektledelse ved bygging av Solbakken 37, renovering av Lundabo borettslag, bygging av Symra Park, og fasaderehabilitering av Solbakken terrasse, er bare noen få eksempler på store prosjekt som teknisk avdeling har håndtert de siste årene.

– I forbindelse med store og små prosjekter, er det viktig å få på plass gode beskrivelser og riktige priser slik at styret får et grunnlag å gå til generalforsamlingen med. Beboerne er jo opp-tatt av kostnaden. Vi får hjelp av økonomiavdelingen i MOBO til å sette opp prognoser og finansieringsplan, og så presenterer vi den for

boligselskapet, som tar den med videre til beboerne. Når vi så følger prosjektet, passer vi på at de gjennomføres til avtalt pris, tid og kvalitet. Det er viktig for styrene å være bevisst på ansvaret som ligger i det å følge opp et prosjekt, ikke minst når det gjelder Byggherreforskriften og HMS-lovgivningen, sier Malmedal.

FORSIKRINGSSAKER

Ved siden av de store bygge- og vedlikeholdsprosjektene, dukker det også opp en del mindre oppgaver som håndteres fortløpende.

– Forsikringssaker med vannskader og lignende holder vi på med daglig. Brannanalyser er det også en del av. Når brannvesenet har hatt tilsyn, er det kanskje noen tiltak som må gjennomføres, som å ha riktige dører til trappe-rom, installere brannanlegg etc, og dette må prosjekteres og følges opp.

KJENNER LOVVERKET

Som ingeniører i MOBO må avdelingen kjenne det gjeldende lovverket godt.

– Vi må også være litt «jurister» ved at vi må kunne borettslagsloven, og hvem som har

Da Kvam Terrasse fikk nedgravde containere, var teknisk avdeling hos MOBO prosjektleder.

▲ Solbakken 37 er nå ferdig, og teknisk avdeling ved MOBO har overlevert nøkler til fornøyde kunder.
 ◆ Vannskade er en typisk forsikringssak som ingeniørene hos MOBO hjelper boligselskapene med.

ansvaret for hva. For oss er det viktig å kunne litt om alt, og vite hvor vi skal gå når vi trenger hjelp. Blant annet har vi gode kontakter med arkitekter og spesialkonsulenter. Ting henger sammen, og kanskje kan det være lurt å gjøre flere ting samtidig. Da må vi komme inn til kjernen av problemet, sier Malmedal.

VEDLIKEHOLDSPLEANER

Oppgavene hos teknisk endrer seg i takt med behov og etterspørsel, og innføring av nye krav og regler. Noe det har blitt mer av i det siste, er utarbeiding av vedlikeholdsplaner.

– Vi hjelper boligselskapene med å lage vedlikeholdsplaner, og har laget et 30-talls så langt. Disse bør oppdateres jevnlig. Vedlikehold må gjerne ses i et 10-års perspektiv, og det er lurt å sette

vedlikehold inn i et system slik at man unngår toppler. Ved å ha en plan på når tiltak bør gjennomføres, kan man sette av penger. Slik unngår man voldsomme hopp i felleskostnaden. De er jo aldri populære, sier Malmedal.

OPPDATERING AV KOMPETANSEN

Ettersom den teknologiske utviklingen skrider fram, åpner det seg også nye muligheter – og nytt som skal læres.

– Eksempel på nye fagområder er hvordan man skal gjøre det med lading av elbil i borettslag. Rehabilitering av rør er det en del spørsmål om for tiden. Det samme gjelder ventilasjon, inneklima og komfort. En del gamle leiligheter har ikke annet enn naturlig avtrekk, og noen ønsker nå en oppgradering på det området, sier Malmedal. ••

VÅRE TJENESTER:

- Prosjekterings-, prosjekt- og byggeledelse ved rehabilitering
- Prosjekterings-, prosjekt- og byggeledelse ved nybygg
 - Tilbuds- og anbudsinnhenting
- Vedlikeholdsplanlegging og vedlikeholdsplaner
 - Tilstandskontroller
- SHA-rådgiving (Sikkerhet, Helse og Arbeidsmiljø)
 - Rådgiving skadeforebyggende tiltak
- Oppfølging av forsikringssaker på bygg for boligselskaper tilknyttet Totalforsikringsordningen.

Lister som går mest mulig i ett med gulvet gir et helhetlig preg

Nye lister gir nytt liv til rommet

Du kan velge mellom slette og profilerte lister i mange varianter – spør byggevarerhuset om råd

Listige tips om boligens *viktigste detaljer*

✍ HENNING KARLSEN 📺 MONTÉR/LEVERANDØRENE

Lister kan forvandle et hjem og gi akkurat den følelsen du ønsker deg. Du kan gi det hele et mer herskabelig preg med brede og staselige lister. Eller du kan tone interiøret ned flere hakk og skape et minimalistisk uttrykk. Det er du som bestemmer – og du kan gjøre det helt selv!

Lister er ikke hva det engang var. Før var de mest som rammer rundt gulv, vegger, dører, vinduer og tak. Lister har heller ikke vært den delen av interiøret som har fått mest oppmerksomhet. De er jo den siste avgjørende finishen når du har lagt nytt gulv eller malt vegger og tak. Men nå er lister i ferd med å bli trendy. Det heteste på interiørfronten nå er ton-i-ton. Alle flatene skal smelte sammen i like farger, listene også. Eller listene skal ha samme nyanse som gulvet, for å skape mest mulig helhet.

FLERE GJØR DET SELV

En annen merkbar endring er at mange nå gjør

listingen selv. Du har flere valgmuligheter og enkel tilgang på rimelige verktøy og materialer hos byggevarerhusene. Da blir det enklere og rimeligere å være kreativ og skape hjemmet akkurat som du vil ha det. Hos et byggevarerhus som Montér kan du også få mange råd og tips til den praktiske gjennomføringen. Og YouTube som kanal for opplæring har for lengst kommet til bygg og bolig. Du finner mange videoer med gode tips og triks på Montér sin hjemmeside.

VELG RIKTIGE LISTER TIL DITT HJEM

Lister rundt vinduer og dører – ofte kalt gerikter – følger også noen av de samme prinsippene som gulvlister. La oss si at du ønsker at de skal skille seg mindre fra dørene, vinduene eller veggene? Da kan du velge lister i samme farge og kanskje slette uten profiler.

Om du har en bolig hvor det passer å gjøre litt ekstra ut av dørene og vinduene kan du velge lister med særpreg. Kanskje skal du pusse opp et litt eldre hus med forseggjorte dører? Da passer det best med profilerte lister som harmonerer med tidsepoken.

Du kan uansett velge å gjøre listingen rundt vinduer og dører selv. Det er litt mer utfor-

drende enn å legge gulvlister, men med rett utstyr og tålmodighet er det noe de fleste klarer.

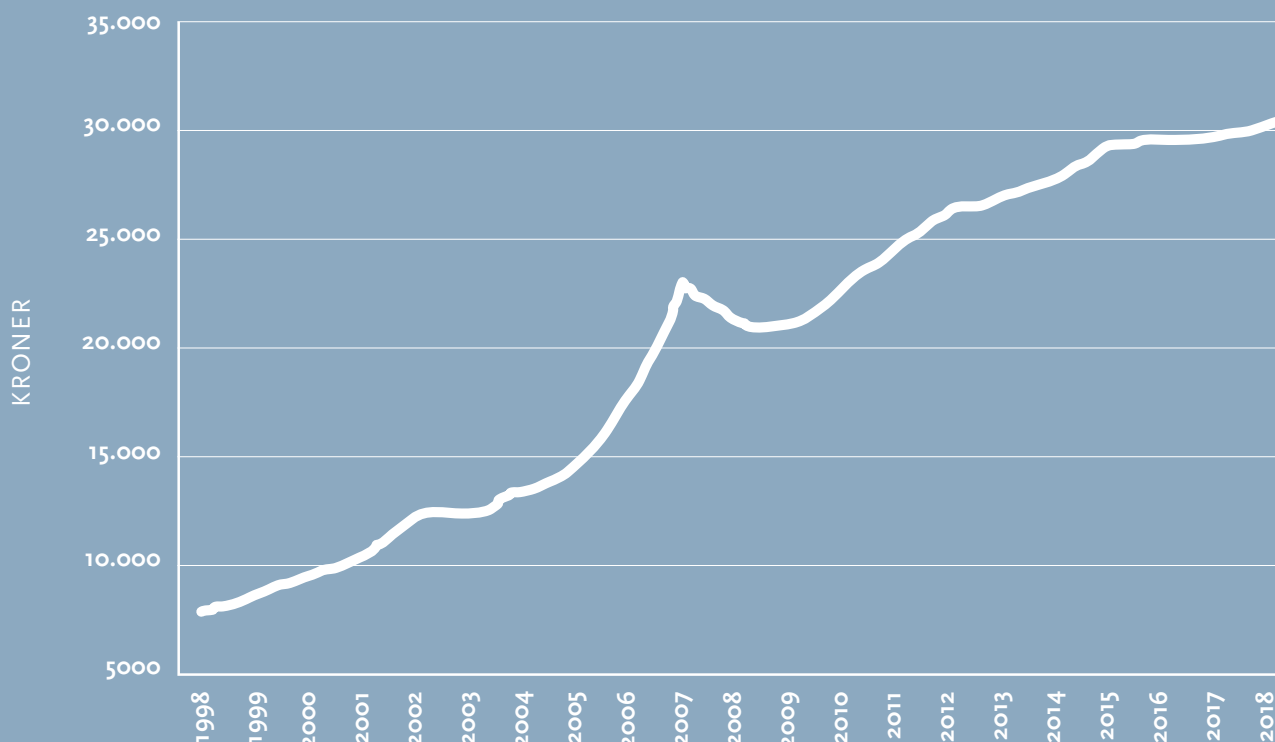
FÅ GOD HJELP FRA START

Når du så er klar til å gå i gang, kan det lønne seg å kontakte byggevarerhuset. På byggserviceavdelingen kan du få hjelp med å planlegge hvordan du skal gjøre selve listingen og få laget tegninger. Du får også et kostnadsoverslag, basert på materialvalg og om du ønsker å gjøre det selv eller bruke en av håndverkerne som du får anbefalt.

LISTER SOM IKKE KRYMPER

En annen viktig fordel med å handle på et skikkelig byggevarerhus er at du kan få ferdig «tempererte» lister. Det er nemlig viktig at materialene er akklimatisert skikkelig før du skjærer dem til. Du vil nødig at de krymper etter at de er montert. Få ting er mer kjedelig enn å være nøyaktig med målene og så senere få sprekker og glipper. Derfor har utvalgte Montér byggevarerhus egne klimatiserte listeverkssrom, slik at du kan gå rett hjem og sette i gang når du har handlet materialer.

– Lykke til! ••

▲ Kvadratmeterpris på brukte borettslagsleiligheter i MOBO-tilknytt borettslag

Firedobling av prisene på 20 år

✍ INGRID KVANDE

Den som har vært i boligmarkedet de siste 20 årene, har vært med på en eventyrlig utvikling. I snitt var kvadratmeterprisen på en brukt borettslagsleilighet i MOBO 7.477,- i 1998, mens tilsvarende tall er 30.439,- i år. Det vil si at prisen er mer enn firedoblet på disse årene.

DUPP UNDER FINANSKRISEN

I perioden 2005 til 2007 økte prisene pr kvadratmeter raskt, prishoppet var på hele 10.000,- på to år. Så kom finanskrisen i 2008, og prisene fikk en nedgang. Etter finanskrisen tok det noen år før prisene var oppe på 2007-nivå, og i 2010-2011 var prisfallet hentet inn igjen.

SAMMENHENGENDE VEKST I 10 ÅR

Etter dette har prisene bare økt, og fra 2008 har det vært prisstigning hvert år. Fra 2015 og fram til i dag har prisøkningen har gått saktere

– den har en slakere kurve enn utviklingen vi har sett tidligere.

MANGE VEKSTFAKTORER

God utvikling i folketallet, høy etterspørsel etter boliger, generell vekst i økonomien og svært lav boliglånsrente er faktorer som har bidratt til veksten i boligprisene.

LAVERE RENTEBANE

I september varslet Norges Bank renteøkning for første gang på sju år. Renta gikk opp med 0,25%, og samtidig gikk rentebanen ned, dvs at der prognosene i juni var sju renteøkninger innen 2021, er forventningene til Norges Bank nå bare seks renteøkninger a 0,25% innen 2021.

Økonomien har gått en vei siden 2008. Det er uvanlig at oppgangen er så stabil over så lang tid. Vanligvis er det kortere intervaller, og det er nok det vi kan forvente oss framover.

BRA SALG, MYE TIL SALGS

– For oss var oktober en ganske bra salgsmåned. Vi selger en del boliger, men samtidig er det stor tilkomst av boliger, sier Jan Egil Fornes i Garanti Eiendomsmedling.

Han forteller at det er stabil etterspørsel etter eneboliger, og at attraktive leiligheter går fortsatt bra.

MAN KJØPER FOR Å BO

– En del nye, dyre leiligheter drar opp den gjennomsnittlige kvadratmeterprisen i år. Leiligheter i øvre prissjikt med populær beliggenhet og høy standard er det et marked for. Så er det også slik at man kjøper bolig først og fremst for å bo, ikke for at det skal gi fortjeneste på kort sikt. Vi tror det kan være lurt å kjøpe bolig nå, og uansett vil det lønne seg å eie framfor å leie dersom man skal bo der noen år, sier Fornes. ••

Solenergi i vinden, men

foreløpig best for miljøregnskapet

Økonomisk er ikke solcelleproduksjon gunstig ennå, men dersom man tar med miljøgevinstene kan solenergi likevel oppleves som positivt. Og utviklingen går fort!

✍ INGRID KVANDE 📷 ISTOCK

På verdensbasis var 2017 et rekordår når det gjelder solenergi med 99GWp* installert effekt. Dette tilsvarer 40 000 solcellepaneler installert i timen.

I Norge ble det installert 18 MWp i 2017, og total Installert effekt ved utgangen av året var 45 MWp, ifølge tall fra Solenergiklyngen. Det var en vekst på 59% fra året før. Med standard størrelse på panelene tilsvarer dette 39 fotballbaner (280 000 m²), dekket av solcellepaneler.

ISTAD TESTET LOKALT

I Molde har Istad kraft testet ut produksjon av solenergi på tre ulike solcelleanlegg i ett år. To av anleggene er montert på sydvendte tak med ulik takhelling, og det tredje montert på en sydvendt fasade. Anleggene består av 34 paneler à 99 x 163 cm med en installert effekt på 270 watt per panel. Med en investeringskostnad på 84.000,- i snitt, gir det en snittkostnad på 28,- pr installert watt effekt.

EFFEKT OG KOSTNAD

Anleggene ble fulgt opp i perioden juni 2017 til juni 2018. Istad presenterte resultatet av prosjektet under et solenergiseminar på Plassen den 19. oktober.

– Teknologien fungerer, men før det blir økonomisk interessant må enten effekten, dvs. produksjonen dobles, strømprisen dobles, eller investeringskostnaden halveres, sier Rune Humlung i Istad Kraft. Han legger til at vestlandet er det stedet der produksjonen gir minst på grunn av de klimatiske forholdene, og at effekten på dager med overskyet vær kan være inntil 80 lavere enn på de solrike dagene.

MINDRE ENERGIBEHOV I MODERNE BYGG

De tre anleggene som Istad testet, hadde en årsproduksjon i snitt på 2.400 kWh. I følge tall fra SSB er snittforbruket i dag ca. 20.000 kWh pr. år. Nye hus har et betydelig lavere forbruk.

– Hus bygd etter TEK 10 har et energibehov

på 135 kWh/pr.m² pr. år, mens i et passivhus er energiforbruket så lavt som ca. 65 kWh/pr. m² pr. år. Dette betyr at byggeteknisk utvikling også vil bidra til at regnskapet for solenergi blir bedre etterhvert, mener Frank Gussiås, seniorrådgiver Energi og Miljø i Istad kraft.

Trenden er at kostnaden går ned og effektivitet går opp. I fjor var forbedringen i effekt på 7,5 %; fra 270 til 290 watt pr panel.

– Det er også mulig å få økonomisk støtte. Dersom en privatperson hadde installert slike anlegg som vi testet, ville vedkommende fått ca. 14.000,- i støtte fra Enova, som gir maks. 28.750,- i støtte til solcelleanlegg. Et borettslag ville nok ikke fått støtte ettersom det er en bedrift, men det kan få støtte til en del andre energitiltak der solcelle kan inngå som en del av det, sier Gussiås.

INVESTERINGSKOSTNAD OG LEVETID

Prisen for et solcelleanlegg på et vanlig hus er mellom 50 og 150.000 kroner, og levetiden er

på rundt 30 år. Tidsmessig er det lurt å vurdere solcellepaneler når man skal bytte tak likevel, slik at man unngår å måtte bytte tak i perioden. Ettersom den teknologiske utviklingen går fort, er det stor sannsynlighet for at anlegget ikke er spesielt effektivt om 30 år, sammenlignet med det beste på markedet da.

FORBRUKSPROFIL VS. PRODUKSJONSPROFIL

I en vanlig bolig går rundt 60 % av strømforbruket til oppvarming. Om sommeren er forbruket lavest, ettersom behovet for oppvarming er mindre da. Produksjonen på et solcelleanlegg har motsatt kurve. Produksjonen er høyest om sommeren, og aller best på dager med direkte solskinn.

MONTERING

Produksjonen varierer også i løpet av et døgn, og dette kan man ta hensyn til når man monterer solcellepanelene. Ved plassering rett syd har man høyest produksjon midt på dagen. Ved

montering sydvest har man mer produksjon på ettermiddagen, som er da forbruket i private husholdninger er størst.

LAGRING

Solenergi må i utgangspunktet forbrukes når den produseres. Med batterier vil det være mulig å lagre egen strøm, for så å bruke den når det er lav produksjon, dvs. når det er ugunstige solforhold som følge av årstid, tid på døgnet og værforhold. Foreløpig er batteriene svært dyre, men prisen går ned. På sikt er batterier interessant fordi man vil kunne flytte belastningen i nettet ut av høyprissone og inn i lavprissone. Slik vil man bruke man sol som supplement på dyrere tidspunkt.

PLUSSKUNDE

Dersom man produserer mer solenergi enn man bruker, kan man bli såkalt plusskunde, og selge inntil 100 KW tilbake til nettet. Med de nye smartmålerne og en vekselretter er det mu-

lig. I 2016/17 var 850.000 tilknyttet strømnettet på denne måten i Tyskland, mens tilsvarende tall i Sverige var 4400 og Norge beskjedne 800.

MULIGHET I BORETTSLAG

I borettslag kan egne solenergianlegg være aktuelt for å gi energi til f. eks til anlegg for elbillading, varmekabler i garasjenedkjørsel, oppvarming av fellesrom e.l. Anlegget har da en egen måler.

– Vi har fått forespørsler fra noen borettslag om solenergi, så det er viktig for oss å holde oss oppdatert på dette, sier Kenneth Malmedal som sammen med Rolf Eidsæter og Arve Hatle fra MOBO deltok på solenergiseminar som Istad Kraft arrangerte. Til sammen 50 personer deltok på seminaret.

– Foreløpig virker det som å være litt tidlig, men utviklingen går fort, sier Malmedal. ••

*²) Installert effekt for solcellepaneler oppgis i måleenhet Wp i stedet for W, som er det vanlige målet på elektrisk effekt.

1,80%

INNSKUDDSKONTO

Minimumsinnskudd: kr. 50.000,-
12 måneders fastrenteinnskudd

Stikk en tur innom oss
i Storgata 18-20

SpareBank **1**
NORDVEST

VI UTFØRER ALLE TYPER RØRLEGGERTJENESTER

- Rørleggerservice
- Bolig og industri
- Bad med 10 års garanti
- Tegning/prosjektering
- Flislegging
- Varmepumper/gulvvarme

vvs-team as
Bademiljø
BEST PÅ BAD

Tlf. 71 21 53 90 / 91 36 01 20

Verftsgata 8, 6416 Molde • post@vvsteam.no • www.vvsteam.no

REISTAD
CONTAINERUTLEIE

Tel. 71 21 18 85
Mob. 911 04 708 / 930 66 420

Gjennom vår avtale med MOBO, gir
vi MOBO medlemmer og borettslag
rabatt på våre fra før rimelige priser.

Visste du at til og med gamle
bananskall kan brukes om igjen?
Ved å lage biogass av matavfallet
kan vi kjøre en bil opp til 96 meter
på ett bananskall.

RIR, tlf.: 71 21 34 50 • rir@rir.no • www.rir.no

Hva bruker vi inntekten på?

Nordmenn bruker mesteparten av inntekten til bolig, lys og brensel. Siden 1980 har forbruket av klær og sko økt med knapt 160 % og utenlandskonsumet med nær 144 %.

INGRID KVANDE

I 2017 brukte gjennomsnittsnordmannen 21,6 % av inntekten på bolig, lys og brensel, ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB). Det er det vi bruker mest på, og andelen er ganske lik det den var i 1980 og i 2000. Den neste største posten er transport, 14,5 % av inntekten gikk med til bilkjøp, drivstoff og transporttjenester.

KJØPER MER MAT OG DRIKKE

I 2017 brukte nordmenn 11,3 % av inntekten på matvarer og alkoholfrie drikkevarer. Andelen har gått ned de siste årene, som følge av at den disponible inntekten har steget kraftig. Men volumet har gått opp, og det er neppe noen overraskelse. For svært mange av oss er mat og alkoholfrie drikkevarer meget lett tilgjengelig store deler av døgnet. Vi kjøper altså mer mat og alkoholfrie drikkevarer nå enn tidligere, men bruker en mindre andel av inntekten vår på det.

REISER MER

En post der forbruket har gått veldig opp, er utenlandskonsum. I 2017 brukte norske husholdninger 8,5 % av inntekten til utgifter til reise og opphold i utlandet. I 1980 var dette tallet beskjedne 3,3 %. Flere feriedager, mer fleksibilitet på arbeidsplassen, mulighet for å arbeide mens man er på reise og langt høyere disponibel inntekt er nok faktorer som spiller inn her.

BRUKER 176 % MER ENN I 1980

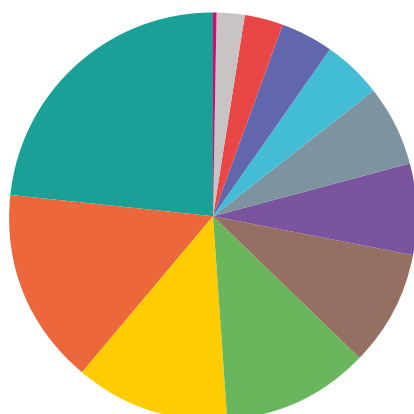
Husholdningenes konsumutgifter var på 1391,6 milliarder kroner i 2017. Dette tilsvarer 585.000,- pr. husholdning og 265.000,- pr. person. Justert for prisstigning, var de samlede utgiftene 176 % høyere enn i 1980, og 64 % høyere enn i 2000 ifølge SSB.

I årene 1980 til 2017 har den årlige volumveksten vært 2,8 % i snitt, og 2,1 % om vi

korrigerer for økning i folketallet på 0,7 %. Om vi sammenligner hva vi brukte mer penger til i 2000 sammenlignet med i 2017, ser oversikten slik ut.

159,6 % MER TIL KLÆR OG SKO

Klær og skotøy	+ 159,60 %
Utenlandskonsum	+ 143,90 %
Post- og teletjenester	+ 97,70 %
Møbler og husholdningsartikler	+ 55,20 %
Kultur og fritid	+ 39,40 %
Bolig, lys og brensel	+ 29,90 %
Transport	+ 25,90 %
Overnattings- og serveringstjenester	+ 17,90 %
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	+ 16,90 %
Alkoholholdere og tobakk	- 9,60 %

- Utdanning, 0,4 %
- Post- og teletjenester, 2 %
- Egenandeler til helse, 2,9 %
- Alkoholholdere og tobakk, 3,8 %
- Klær og skotøy, 4,5 %
- Møbler og husholdningsartikler, 5,9 %
- Overnattings- og serveringstjenester, 6,7 %
- Utenlandskonsum, 8,5 %
- Kultur og fritid, 10,9 %
- Matvarer og alkoholfrie drikkevarer, 11,3 %
- Transport, 14,5 %
- Bolig, lys og brensel, 21,6 %

KLÆR: Nå er det bekledning som er mest aktuelt, men snart starter skisesongen. Da venter varehussjef Roger Hyni Tveit stor pågang av kunder med boligbyggelagene medlemskort.

HANDLET FOR 573 MILLIONER KRONER I FJOR

573.000.000 kroner. Det er summen medlemmene i boligbyggelag tilknyttet Boligbyggelagenes medlemsfordeler handlet for hos samarbeidspartnerne i fjor. Medlemmene har fått gode rabatter og bonuser, som står på konto – dersom pengene ikke er hentet ut allerede.

Marie Brekke Karlsen

✂️ **OLE BJØRN ULSNÆS**

På landsbasis representerer Boligbyggelagenes Medlemsfordeler 30 boligbyggelag med 570 000 medlemmer, og 290 000 av dem har aktivert medlemskortet sitt slik at de får rabatter og bonus når de handler i butikker som er med i ordningen. Medlemskortet bidrar rett og slett til bedre boligøkonomi.

BOLIGBYGGELAGENES MEDLEMSFORDELER

– Medlemmene får både rabatter og bonus, det varierer fra butikk til butikk, sier Key Account Manager hos Boligbyggelagenes Partner Marie Brekke Karlsen. – Vi kan ikke gå ut med den eksakte summen, men det er sikkert at medlemmene henter ut ganske mange millioner kroner i gevinst hvert eneste år. Noen ganger har de store samarbeidspartnerne som Power og G-MAX medlemsdager med dobbelt bonus,

så da blir det fort penger av det.

Byggebransjen, med butikker som Carlsen Fritzøe og Montér, er også viktige samarbeidspartnere. Det kan bli mange bonus kroner å hente om en skal i gang med store oppsingsprosjekter på hus eller leilighet.

– Bonusen er viktig for medlemmene, påpeker Karlsen. – Selv om en handler på tilbud, så kommer bonusen på toppen av en god pris i utgangspunktet. Det er unikt ved Boligbyggelagenes medlemsfordeler.

ENKELT

Medlemsfordelene består av to ordninger. Sentrale avtaler som gjelder over hele landet, og lokale avtaler som varierer fra distrikt til distrikt. Felles for ordningene er at de er gunstige for alle som har aktivert medlemskortet sitt.

– Ordningen er enkel å bruke, sier Karlsen. Det er bare å ha med seg kortet når en handler i de butikkene vi samarbeider med. Og det er enkelt å få bonusen utbetalt. Det gjør man enkelt ved å klikke på en link på nettsiden, så kommer pengene på konto etter kort tid. Bonusen kan tas ut når det passer. – Vi anbefaler også å registrere bankkontonummeret slik at man automatisk opptjener bonus hos leverandørene, sier Karlsen. Da får man uansett bonus om man skulle glemme igjen kortet hjemme.

Både boende og ikke boende medlemmer har de samme fordelene. Avtalene omfatter varer og tjenester alle medlemmer har behov for, enten de bor i leilighet eller enebolig. Filosofien er at medlemmene skal ha tilgang til gode kjøp på det de har bruk for til seg og sitt hjem. ••

– Gunstig for medlemmene og oss

– Avtalen med boligbyggelagene er gunstig for medlemmene, og gjør G-MAX-butikkene mer synlige i konkurransebildet, sier varehussjef Roger Hyni Tveit.

✍ OLE BJØRN ULSNÆS

– Boligbyggelagene har mange medlemmer, som gjennom sentralavtale har fordeler hos oss i G-MAX. Avtalen fører til at medlemmer velger oss som leverandør av sportsutstyr, siden man får rabatt på et stort utvalg av våre produkter, og bonus på alle kjøp, sier varehussjef Tveit ved G-MAX i Skien.

RABATTER HELE ÅRET

Tveit uttaler seg på vegne av G-MAX, men de samme betraktningen gjelder andre butikker som Power, Montér, Carlsen Fritzøe, Tilbords og flere andre. Fordelsprogrammet omfatter også reiser, forsikring og andre tjenester. Målet er at medlemmene skal ha gode betingelser på varer og tjenester som de fleste har behov for.

– Det er en god andel av kundene som handler med medlemskortet, og fler og fler bruker det elektroniske kortet de har på mobilen sin, sier varehussjefen. – Vi har hatt kampanjer med noen tidsbegrensede aktiviteter, noen benytter seg av muligheten, men det viktigste for medlemmene er den rabatten og bonusen som gjelder hver dag hele året. ••

BONUS: Jeg lastet ned boligbyggelagets app. Det har gjort det mye enklere å få med seg medlemsfordelene, sier Tina Alexandra Bang Johansen.

Enkelt å ha ‘MEDLEMSKORTET på mobilen

Noen boligbyggelag har en egen app som medlemmene kan laste ned til sin mobil. Det betyr at om mobilen er med, så er medlemskortet alltid med.

✍ OLE BJØRN ULSNÆS

– Etter at jeg lastet ned boligbyggelagets app, har det blitt mye enklere å få med seg medlemsfordelene, sier Tina Alexandra Bang Johansen.

Hun har vært medlem i Skien Boligbyggelag en god stund, men det er først etter at hun lastet ned appen at bonuskronene begynte å samle seg opp på kortet.

Medlemskortet ligger i appen, og kan vises i butikken der du handler. For å

få bonus, må varene betales med det betalingskortet som du har registrert i appen. Betaler du med riktig kort og har registrert alt riktig i appen, triller bonuskronene inn på kontoen.

FUNGERER VELDIG BRA

– Etter at jeg lastet ned appen, har jeg handlet og fått bonus flere ganger. Det fungerer veldig bra, mener Tina. – Jeg var ikke bevisst på å bruke de fordelene som medlemskapet i boligbyggelaget ga. Medlemskortet brukte jeg aldri i butikken, men nå er medlemskortet alltid med.

Tina er godt fornøyd med selve appen. Det er enkelt å se hvor mye bonus hun har, og å få pengene utbetalt. – Appen har også en god oversikt over hvor jeg får rabatter og bonus. Dessuten er ordningen gratis når en først er medlem, så dette er en god løsning for meg. ••

MONTÉR

5% bonus
på alt

Fordelaktige Julegaver!

POWER

5% bonus
på alt

Til den konkurranse-lystne

Polar Vantage pulsklokke
G-Sport og G-MAX: **2799 kr**

Til den feminine

Kari Traa Rose ulltrøye
G-Sport og G-MAX: **799 kr**

Til den lekne

Sno Formel Akebrett
G-Sport og G-MAX: **599 kr**

Til den mørkredde

Cleo Home Lysestake (veil 399 kr)
Tilbords: **Nå 299 kr**

Sjekk medlemsfordelene dine før du legger ut på julegavehandel i år. Da finner du kanskje noen spennende gaveideer, og du sparer gode penger i samme slengen.

✂ BETTINA BJØRN ✎ LEVERANDØRENE

HANDLE SMART I JULA

Det lønner seg å bruke medlemsfordelene dine i jula. Hvis du likevel skal kjøpe julegaver, kan du like gjerne spare penger på det du handler. Se alle medlemsfordelene dine på fordelerformedlemmer.no eller i appen.

SLIK FÅR DU RABATT

Vis frem fysisk medlemskort eller medlemskortet i appen før du betaler.

SLIK SAMLER DU BONUS

- Aktiver medlemskortet ditt på «min side» i appen eller på fordelerformedlemmer.no
- Dra medlemskortet ditt eller registrert betalingskort i betalingsterminalen for å få bonus
- Betalingskort registrerer du på «min side» i appen eller fordelerformedlemmer.no
- Overfør bonusen enkelt til din bankkonto via «min side»

Til den kaffetørste

Espegard Kaffekjele 2,5 liter
Montér: **249 kr**

TILBORDS

5% bonus
på alt

Til den stubbete

Philips S7310/12
barbermaskin
Power: **1999 kr**

Til den hårfine

Nooa nohd868 hårføner
Power: **1287 kr**

G-SPORT/G-MAX

10% rabatt
på ordinære varer
5% bonus
på alt

Til den elegante

Stiernholm Classic bestikksett
blank 50 deler (2699 kr)
Tilbords: **Klubbmedlem 1080 kr**

Sunt inneklima etter rehabilitering

Ventilasjon er viktig ved rehabilitering

Ved fasadefornyelse eller energirehabilitering oppstår det behov for kontrollert ventilasjon. Hus og helse har behov for frisk luft. LUNOS desentral ventilasjon med varmegjenvinning er diskret og opptar ikke plass i leiligheten. Ventilatorene monteres i ytterveggene. Systemet bruker mindre strøm enn en sparepære!

- Reduserte energikostnader
- Ingen plasskrevende aggregat eller ventilasjonskanaler
- Enkel installasjon, drift og vedlikehold
- Nå i fler enn 1.300 norske boliger

Balansert ventilasjon - rett i veggen

Ring 944 76 073 for referanser til borettslag

◀ Forbrukerøkonom hos DNB Silje Sandmæl.

Bør du låne penger til oppussing?

Drømmer du om nytt kjøkken eller bad? Trenger soverommet et nytt malingsstrøk? Skal du legge nytt gulv i stua? Hvilke oppussingsgrep øker boligens verdi? Og lønner det seg å låne penger til oppussingen?

✍ OLE BJØRN ULSNÆS 📷 ISTOCK

Det er mange svar som må på plass før en går i gang med oppussing, og svarene kan variere ut fra hensikten med arbeidet. Skal boligen shines opp før et salg, vil valgene være helt annerledes enn om kjøkkenet eller badet skal totalrenoveres.

LØNNER DET SEG Å LÅNE TIL OPPUSSING?

– *Hvor mye kan man låne til oppussing?*

– Dersom du ikke har spart penger til oppussing, kan du søke om refinansiering av boliglånet ditt, svarer forbrukerøkonom hos DNB Silje Sandmæl. – Dette er normalt det billigste alternativet hvis du trenger lån.

Forbrukslån uten sikkerhet har vesentlig høyere rente enn banklån med sikkerhet i bolig. Forbrukslån har så høy rente at det ikke er hensiktsmessig å finansiere oppussing på den måten.

– Å utvide boliglånet er normalt den billigste løsningen om du må låne, presiserer forbrukerøkonomen. – For å få svar på hvor mye du får lov å låne av banken din, må du

finne ut om du har noe ledig sikkerhet du kan bruke. Det gjøres ved å ta en verdivurdering av boligen og se hvor mye dagens lån utgjør av boligens verdi.

FØR ET SALG

Enkle grep som å male eller pusse opp overflater er i mange tilfeller nok før boligen legges ut for salg. Den ekstra «finishen» er ekstremt viktig for at potensielle kjøpere skal få en god magefølelse når de går inn i boligen.

Eiendomsmeglere råder sjelden noen til å pusse opp kjøkkenet eller bad før et salg. Det å bytte kjøkkenfronter kan i mange tilfeller være nok til å løfte inntrykket. Oppussing av bad og kjøkken er kostbart, og det er ikke lett å få tilbake de utgiftene i en budrunde.

– I et tregt boligmarked kan det imidlertid lønne seg å også pusse opp kjøkken og bad dersom disse rommene er slitne, sier Sandmæl.

ØKT BRUKSVERDI

Men oppussing er selvfølgelig ikke bare ak-

tuelt om boligen skal selges. Nytt kjøkken og rehabilitering av badet er prosjekter som gjennomføres for økt kvalitet og komfort i en bolig en skal ha selv i flere år framover.

I tillegg til økt bruksverdi vil trolig slike investeringer også øke boligens verdi – forutsatt at arbeidet er fagmessig utført.

– Finn ut hva oppussingen vil koste deg, råder Sandmæl. – Når du har bestemt deg, bør du skaffe deg oversikt over hva oppussingen vil koste. Dersom du skal ha inn håndverkere, er rådet å be om tilbud fra flere for så å sammenligne.

Et annet viktig spørsmål som må avklares, er om du kan gjøre noe selv, eller om du må sette bort hele jobben.

– Når du bestemmer deg for hva du vil gjøre, og hvem du ønsker å bruke, bør du sikre deg ved å inngå en skriftlig kontrakt, presiserer forbrukerøkonomen. – Husk også å sjekke referanser på forhånd. En hyggelig telefonsamtale er ikke nødvendigvis noen garanti for et godt sluttresultat. ••

▲ – Kraft er bærekraftig og næringsrikt. Mange unge har fått øynene opp for tradisjonell kraftkoking, sier Gry Hammer. Foto: Mona Nordøy

Vinterkraft

Gry Hammer er en kjent matentusiast og matblogger som har gitt ut flere bøker, blant annet «Kraft og andre styrkedrikker».

✍ INGRID KVANDÉ

📷 MONA NORDØY/AUDREY LINN KUPEN/ISTOCK

Hun mener vi alle vil få mer kraft om vi drikker og spiser mer av nettopp – kraft. Enkelt forklart er kraft uttrekk av bein som er kokt i svak varme over lang tid. Kraft kan kokes av f. eks storfekjøtt, sauekjøtt og fisk, og man tilsetter gjerne grønnsaker og urter for ekstra smak.

BÆREKRAFTIG

– Det er flere grunner til at jeg anbefaler kraft. Først og fremst er det bærekraftig ved at man bruker mer av dyret og kaster mindre. I en framtid der vi bare er ute etter indre- og ytrefilet, blir innmat og bein – der den beste næringa

ligger – kastet, sier Hammer.

NÆRINGSRIKT OG BRA FOR FORDØYELSEN

– Videre er kraft næringsrikt. Når kraften koker lenge trekkes det ut gelatin, kalium, magnesium, kalsium og andre mineraler fra beina. Dette gir en kraft som er bra for fordøyelsen, huden og immunsystemet – den er blant annet betennelsedempende. For min egen del er nok kraft det som har styrket meg mest. Jeg holder en del foredrag, og tidligere tok jeg gjerne en kopp kaffe for å få en boost før jeg skulle på scenen. Nå drikker jeg heller en kopp kraft som jeg har med på termos. Det gir meg en helt annen rolig og nærende energi.

MODERNE OG TRADISJONELT

Hammer legger til at kraftkoking har blitt mer populært blant de yngre de siste årene, men at det på ingen måte er noe nytt.

– Dette er slik tidligere generasjoner har ernært seg og behandlet mat på, og det har vært fornuftig. Det er skikkelig mat lagd på en måte som gjør den lettest fordøyelig. ••

KRAFTTIPS 1

Å lage færikål er en fin måte å begynne å koke og drikke kraft på. Når færikålen kokes lenge som i oppskriften over, blir det laget næringsrik kraft. Når gryta er tømt for kjøtt og kål, er det bestandig litt saus til overs. Ta vare på denne kraften. Drikk den over flere dager, og se hva som skjer med kroppen. Føler du deg bedre? Kraften holder seg ca. fire dager i kjøleskap.

Langtidskokt fårikål

Fårikålkjøtt er kjøtt med bein, og når vi koker kjøttet sammen med beinet, blir kjøttet lettere å fordøye. Kraften fra beina gir solide mengder vitaminer og mineraler, og gir en perfekt aminosyresammensetning. Får i kål er ekte kraftkost for liten og for stor!

Denne gryta kan du forberede om morgenen, og så kan den stå og trekke i stekeovnen hele dagen mens du er på jobb eller er opptatt med noe annet.

2 kg fårikålkjøtt
1 kålhode, ca. 2 kg
5 ts hel pepper
2–3 ss uraffinert mineralsalt
6 dl vann

Kutt kålhodene i biter. Legg kål og kjøtt lagvis i en gryte og strø salt og pepper mellom lagene. Hell på vann og kok opp. Sett så gryta i stekeovnen på 80–90 grader og la den stå og trekke hele dagen. Når kjøttet blir langtidskokt sammen med bein på lav varme, får man ut mange godsaker fra beina som blant annet gjør kjøttet lettere å fordøye.

Serveres med poteter til, gjerne mandelpotet.

KRAFTTIPS 2

Pinnekjøtt på julaften? Ta vare på kraften som renner ut av kjøttet. Kjøl det ned, og løft deretter vekk fettlaget på toppen. Under ligger flere dl med gelatinrik kraft som er ganske salt. Det er fint å ta deler av denne kraften og bruke den som base til for eksempel suppe. Kanskje du skal servere en grønnsakssuppe basert på denne kraften en dag i romjula? Lettere mat, som samtidig har godt med næring.

KRAFTTIPS 3

Kok kraft på restene av fenalåret! Mange spiser fenalår i jula, og det «oppspiste» fenalåret er ypperlig utgangspunkt til å koke kraft. Nydelig kjøttssuppe eller lapskaus neste! Se oppskrift på www.gryhammer.no.

► Barcelona kan du lett få en dag til å gå med å traske rundt i smug og små gater.

▼ Segrada Familia betyr «hellig familie» på spansk, og har vært under konstruksjon i mer enn et århundre. Kirken, som er i Barcelona, ble designet av Gaudi, og vel verdt besøket!

På oppdagelsesreise i *Europas storbyer*

Trenger du påfyll i den mørke årstiden? Eller noe å se fram mot? Legg helgeturen til en storby og planlegg inspirerende opplevelser. Her er tre forslag til innholdsrike helger i Barcelona, Berlin og Amsterdam.

✍ NBBL

Alle de tre byene kan du enkelt fly til fra flere steder i landet, og som medlem i BORI kan du nyte godt av både bonus og opptil 50 % lavere priser. Se om det er plass i budsjettet til en reise som gir deg og dine gode opplevelser dere kan leve lenge på. Planleggingen er halve moroa – begynn allerede nå å tenke på hva dere skal fylle dagene med på reise.

ET ANNERLEDES BARCELONA

Barcelona er, som de fleste storbyer, mye mer enn shopping og uteliv. Byen har for eksempel fantastisk mye flott arkitektur å by på. Mange besøker katedralen Sagrada Familia, som etter planen skal være ferdig i 2026, nesten 150 år etter at byggingen startet. Om du vil se noe litt annet, kan en tur i Parc Guell anbefales, hvor dere kan oppleve Gaudis særegne former på en litt annen måte.

Gamlebyen er også veldig sjarmerende, med mange plasser, smug, arkader, kirker og andre

flotte bygninger fra middelalderen. Her kan dere fint bruke flere timer og bare se dere omkring og nyte den historiske atmosfæren, som strekker seg helt tilbake til romertiden.

ANDRE KATALANSKE OPPLEVELSER

Trenger dere en pause fra bypulsen kan dere ta toget en halvtime sørover til den koselige kystbyen Sitges, eller halvannen time til Montserrat-fjellene. Fra toget bytter du til taubane som tar deg opp til over tusen år gammel katalansk høykultur. Du kan også droppe taubanen og gjøre det til starten på en fottur i fjellene.

Om dere heller vil bruke Barcelona som utgangspunkt for en litt annerledes spansk helg kan dere ta turen til vakre Girona. Der kan dere blant annet spise middag hos foreldrene til stjernekokkene på El celler de can roca, kåret til verdens beste restaurant. Stjernekokkene spiser selv på foreldrenes restaurant hver dag, og det kan du også gjøre. Her kan du spise en deilig lunsj med hjemmelaget spansk mat og la føttene få en pause fra brosteinen.

Litt lenger nord for Girona ligger kystbyen Cadaques. Hovedattraksjonen er hjemmet til Salvador Dalí, hvor han bodde sammen med sin kone Gala. Huset er virkelig noe for seg selv både inne og ute.

AMSTERDAM RUNDT

Amsterdam er kjent for sine kanaler, og Nederland er kjent for en god sykkelkultur. Det er to kjensgjerninger som kan gi deg en annerledes opplevelseshelg i storbyen. Det er nemlig noe helt annet å oppleve en by når du beveger deg rundt på egen hånd enn når du reiser kollektivt eller med taxi. Du får en annen nærhet til bygninger, mennesker, lukter, lyder og stemninger. Lei skøyter om vinteren og sykler når det er mildere – det blir en Amsterdamhelg du sent vil glemme.

FRA MATHALL TIL MIKROBER

Når du så er klar for å planlegge noen stopp i byen, er det noen ting som er verdt å få med seg. Museene om Anne Frank og Van Gogh

▲ De ikoniske kanalene i Amsterdam er på UNESCOs verdensarvliste. En spasertur langs kanalene er et must hvis du er i Amsterdam for første gang.

◀ Opplev Amsterdam på sykkelen – som de lokale.

► I Berlin møtes nytt og gammelt, og restene av Berlinmuren er dekorert med gatekunst og politiske motiver.

▼ Den tidligere flyplassen Tempelhof i Berlin er gjort om til et gigantisk friluftsområde, hvor du kan sykle, gå på rulleskøyter, grille – bare fantasien setter grenser.

BESTILL HOTELL TIL MEDLEMSPRIS

Når du bestiller hotellovernatting gjennom Hotell for medlemmer får du som medlem 2% bonus, og du kan du spare opptil 50% sammenlignet med andre bookingsider med like betingelser.

Gå til fordelerformedlemmer.no, velg boligbyggelag og logg inn på Min side for å se priser og booke hotell.

gir deg historisk og kulturelt påfyll. Stopper du innom Heineken bryggeri får du omvisning i tradisjonsrik ølkultur og mulighet for å fylle glasset. Mathallen byr på et utvalg av alt fra klassiske nederlandske retter til asiatisk kjøkken.

Hvis du ønsker litt mer åndelig påfyll får du det helt gratis i Vondelpark utendørsteater. Det er naturlig nok ikke åpent om vinteren, men fra mai til september kan du oppleve moderne dans, samtidsteater, barneteater, musikk og stand-up fra midt på dagen til sent på kvelden.

Om det er vitenskap eller læring som heller er din greie bør du besøke Micropia. Det er verdens eneste museum utelukkende dedikert til alle de små tingene du ikke kan se med det blotte øyet, nemlig mikrober. En hel verden som åpner seg, bare du ser nøye nok etter. For det er aldri galt å komme hjem etter en helg og ha lært noe nytt, er det vel?

BERLIN – BYEN SOM HAR ALT

Det er ikke uten grunn at mange norske kunstnere og kulturarbeidere bor i Berlin deler av

livet. For denne store og pulserende byen er virkelig full av inspirasjon og annerledes opplevelser. Hver bydel har sin særegenhet, fra alternativt til business. Om du vet hvor du skal gå og spise og drikke er det også en forholdsvis rimelig by. Det gjør at du kanskje kan bli en dag ekstra, for her er det mye å se.

SPIONASJE OG FLUKTTUNNELER

Er du lei av de vanlige museene er Berlin byen for deg. Hva med et spionmuseum? Eller et besøk på Stasi-hovedkvarteret, hvor du kan få lære mer om hvordan det enorme maktapparatet ble brukt til å overvåke og undertrykke befolkningen i Øst-Tyskland? For mange er kontoret til Stasi-sjef Erich Mielke et høydepunkt. Ikke mange har vært på et kontor med en hemmelig dør...

Du kan også gå under jorden og oppleve atombunker fra den kalde krigen, besøke et gedigent kompleks av tilfluktsrom fra andre verdenskrig eller utforske en flukttunnel mellom Øst- og Vest-Berlin.

KJENT GATEMAT OG FLYPLASS

Berlin har naturligvis mange andre mer tradisjonelle attraksjoner og museer. Uansett blir du sikkert sulten mellom slagene. Har du lyst på noe raskt kan vi anbefale currywurst. Det er Berlins egne oppsnittede pølse dynket i en saus med hemmelig oppskrift og massevis av karri oppå. Smaker mye bedre enn det ser ut!

Vil du trimme av deg pølsa kan du dra til Berlin Tempelhof, en enorm nedlagt flyplass ganske sentralt plassert i byen. Omgitt av storslagen østblokkarkitektur kan du gå, løpe eller sykle på flystripen og store åpne plasser. Dette er et populært sted blant Berlinere. Rett i nærheten ligger bydelen Neukölln, hvor det offentlige badet holder en litt annen standard enn de norske, med romersk inspirert interiør, behandling og egen bar. Eller dere kan ta et glass på baren Klunkerkränich på en takterrasse oppå et parkeringshus, oppå et kjøpesenter. En perfekt avslutning etter en lang dag før dere gjør dere klare for kveldens middag? God tur! ••

BESTILL BUNAD

- til livets høydepunkter

Nordmøre

Romsdal

Vest-Telemark

Rogaland

Aust-Agder

Sjå vårt store utval
av bunader og finn
din næraste forhandlar
på solhjell.no

ANNO 1947

WWW.SOLHJELL.NO

Leveringstid på bunader er 6 - 8 veker.

BOLIGBYGGELAGENS
MEDLEMSFORDELER

Til treverk som skal bevares i **generasjoner.**

Wood Tex fra Flügger. En ny generasjon trebeskyttelse.

Husk at du som medlem alltid får 20 % rabatt
og 5 % bonus* hos Flügger farve.

* Bonus oppnås med aktivert medlemskort.

Flügger farve
Malerfagets leverandør

Tre vinnere av kryssord får fem Flax-lodd hver, og i tillegg deler vi ut fem Flax-lodd til tre vinnere av sudoku.

Merk konvoluttene med Kryssord 4-2018 eller Sudoku 4-2018. Svaret sendes til TIBE, postboks 473, 6401 Molde. Svar kan også sendes på epost til: bomagaset@tibe.no.

Innsendingsfrist 10. januar 2019.

LØSNING KRYSSORD NR. 3, 2018

						G		
			L	A	B	E	L	E
		E	I	N	E	R	B	Æ
↙		U		B	O	A	E	R
	F	A	R	G	E	R	I	K
	J	R	T	R	A	S	T	I
	E	M	S		A	K	S	E
Å	S	B	J	E	L	K	E	I
		R	O	D	E	L		L
	F	U	G	L		O	R	A
	Ø	K		E	M	M	E	N
A	L		K	R	A	M	←	G
	T	Å	R	E	T	E		E
	E	T	A		T	R	E	R
	S	E	L	G	E		G	E

Vinnere kryssord 3/2018:

Vinnere kryssord 3/2018:
Vigdis Kleiven Hamre, ARENDAL
Kurt Sandman, GRIMSTAD
Steinar Lyngstad, MOLDE

Vinnere sudoku 3/2018:

Bodil Trondsen, SKIEN
Linda Bakke, HAUKELAND
Anne Beathe Vargervik, HAUGESUND

				XORD .no	PRON.	LEKKE	SÅPE- MERKE	ETTER- SKRIFTEN	IDET	FRAK- SJON	SORTER
				→					↘		
				STREK- NINGER							
VASSE	↙	BIL- MERKE	ANLØPE	MESTER- LIG							
↘		URO	→		OVER- SETTER					SOLO	
					REPLI- SERT						
VARE- TEKT							FARGE				
							TIL- TREKKES				
STEIN- FLATEN											BUTLER- EN
SJARM	GRESK GUDINNE				DEMON- TERT						
	STIV- KRAMPE				VASKE- KUM						
↘		↑	KULTI- VERTE							MÅNE	
			AVKOK								
HISSIG							RØYK- STUE				
							TRÆR				
PUGGING					TJEN- ESTE- MANN						
ÆR- FUGLEN					TÅKE						
↘		↗							↘	RUTSJE	
AKSJON- ERE		BIBEL- NAVN			VINYL- PLATE				FLATE- MÅL		
		ÅSSIDE			TITTE- KASSE				SLIT		
↘											
FOR- TELLER					ALTET						

7			1				2	
		5			8	6	9	1
	9				5			7
9		2				3	4	
	5		4	3	6		1	2
4	3			2				5
	2	4	7	5	1		3	
3	7	9						
					3		7	6

		6					5	
				9				
		7				1		4
		9	5				4	6
1			3		2		8	5
						3		
						8		
2	5			3				
	7			4			9	1

Jeg har løst det!

Fyll ut kontaktinformasjonen
din nedenfor og kryss av.

Navn _____

Adresse

Postnr./Sted _____

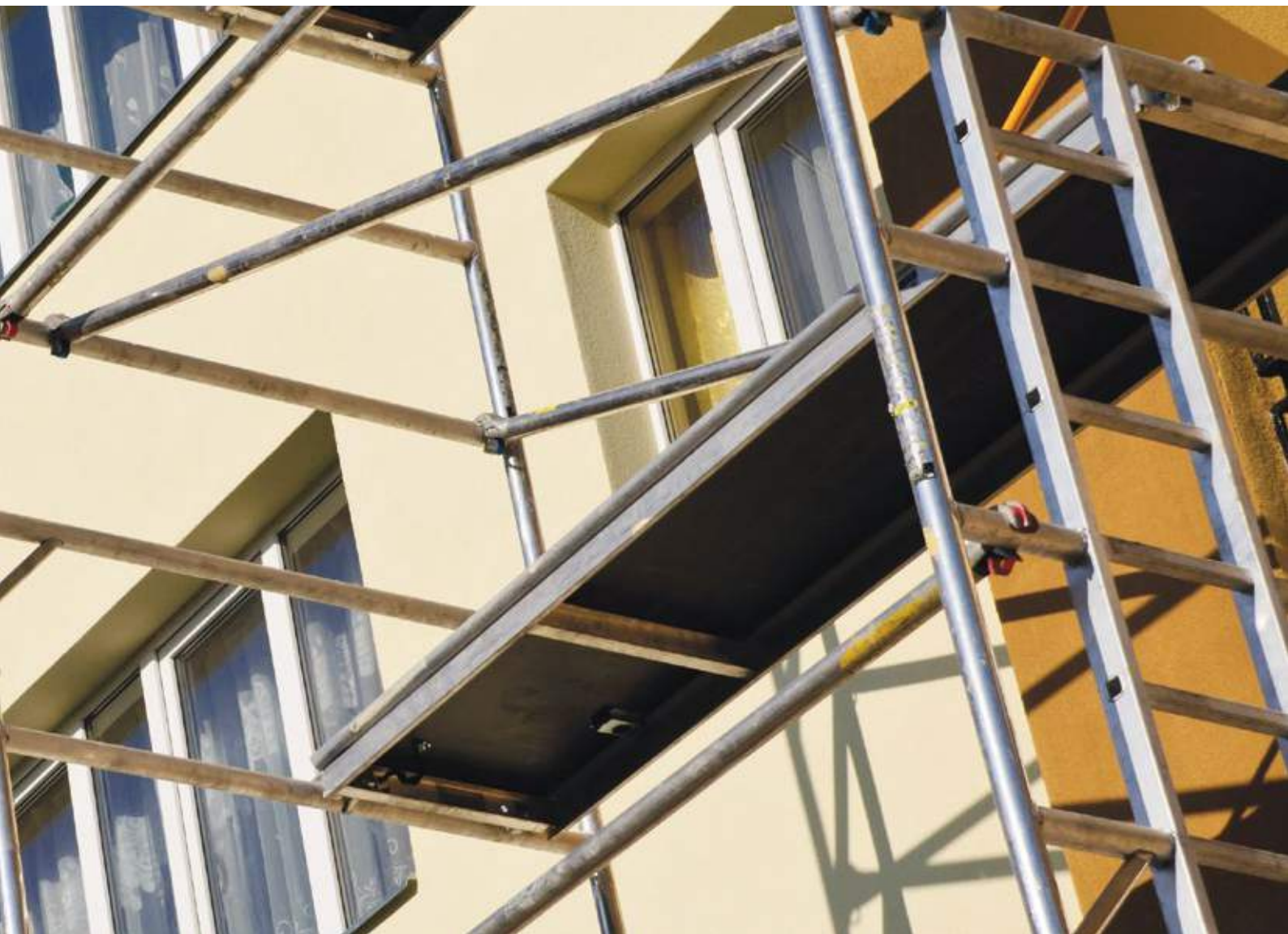
 KRYSSORD

 SUDOKU

Låneopptak i borettslag og sameier

Utskiftning av felles røropplegg, rehabilitering av fasade og innglassing av balkonger er eksempler på fellesprosjekter det krever store økonomiske ressurser for å gjennomføre. De fleste boligselskaper har ikke millioner på bok, og må derfor ta opp lån eller finansiere dette på annet vis. Men visste du at muligheten for fellesfinansiering er forskjellig i borettslag og sameier?

LÅNEOPPTAK I BORETTSLAG

Borettslaget er et selskap som eier borettslagets eiendom. Som eier kan borettslaget pantsette denne eiendommen. Det innebærer at borettslaget ved låneopptak kan tilby banken pantesikkerhet for lånet. Dersom borettslaget ikke betaler renter og avdrag i samsvar med det som er avtalt, kan banken få borettslagets eiendom tvangssolgt og få dekket sitt utestående. Fordi banken har pant, vil den få dekning før kreditorer som ikke har pantesikkerhet for sitt krav. Det vil altså være mindre risiko knyttet til lån med pantesikkerhet, enn for lån uten sikkerhet. Mindre risiko for banken gir normalt bedre lånevilkår for kunden.

I forbindelse med stiftelsen av borettslaget skal andelseiernes innskudd sikres med pantedrett i borettslagets eiendom. Skal det nye lånet ha pantesikkerhet med bedre prioritet enn innskuddene, så krever det samtykke fra generalforsamlingen med to tredjedels flertall, jf. borettslagsloven § 8–9 nr. 4. Skal lånet ha

sikres med prioritet etter innskuddene, trenger ikke styret å legge frem dette for generalforsamlingen.

Jeg gjør oppmerksom på at dette kun gjelder vedtaket om låneopptak. Når det gjelder prosjektet lånet skal finansiere, så må vedtakskravet vurderes på vanlig måte: vedtak om alminnelig vedlikehold kan fattes av styret, mens for eksempel påbygninger og endringer som går ut over vanlig forvaltning og vedlikehold (for eksempel bygging av ny felles garasje eller balkongutvidelse) vil kreve to tredjedels flertall på generalforsamlingen jf. borettslagsloven § 8–9 nr. 1.

LÅNEOPPTAK I SAMEIER

I et seksjonert sameie er det seksjonseierne som står som eier av sine deler av eiendommen (seksjonene). Seksjonseierne kan hver for seg pantsette sine seksjoner, men sameiets styrende organer kan ikke bestemme at det skal etableres pant i alle seksjonene. En pantsettelse

av seksjonen krever samtykke fra hver og en seksjonseier. Det er med andre ord ikke enkelt å få etablert pantesikkerhet for lån til sameiets fellesprosjekter.

Dette fører til at bankens utlån til seksjonerte sameier normalt vil være lån uten sikkerhet. Som nevnt ovenfor gir manglende pantesikkerhet høyere risiko for banken, og dermed dårligere lånevilkår. Det kan også være vanskelig for sameiet å få låne større beløp.

Dersom felles lån ikke er noe alternativ, vil seksjonseierne selv måtte stille med kontantinnskudd for å få finansiert prosjektet. Har seksjonseieren ikke penger i banken, vil hun måtte ta opp lån på egenhånd. ••

AV ELISABETH AAS NILSEN
ADVOKAT, NBBL

Glemmer vi *aleneforeldrene* i boligdebatten?

En av tre aleneforeldre leier bolig. Det er stort fokus på unge førstegangsetablerere, men aleneforeldre har det enda vanskeligere. De trenger større plass og stabile boforhold.

Både media, politikere og vi som jobber interessepolitisk har stort fokus på de unges utfordringer i boligmarkedet. Det er viktig. For med kraftig boligprisvekst og stigende gjeldsgrad er dagens førstegangsetablerere i en krevende situasjon.

Nylig kunne vi lese om Lotte. Hun er utdannet sykepleier, har fast jobb, tjener mer enn 450.000 i året og vil kjøpe leilighet i Oslo. Inntekten gir henne 1,7 millioner kroner i lån. Et kjapt Google-søk på hva Lotte kan kjøpe gir 15 treff. Bare synd at det er 15 garasjer – og ingen boliger.

Og det er flere som har problemer med å komme inn på boligmarkedet. Tall fra Eiendom Norge viser at en sykepleier, lærer eller politi med årslønn rundt 450.000 kan kjøpe 0,3 prosent av boligene som blir solgt i Oslo. Dette er en utvikling vi må ta på alvor. Utfordringen er høyst reell også i andre store byer.

MEN DET FINNES ALTSÅ DE SOM HAR DET ENDA VANSKELIGERE

Tall fra SSB viser at det særlig utfordrende for de som bor alene. Så fort man har to inntekter blir det betraktelig enklere å etablere seg på

boligmarkedet. Av de som er i parforhold er det kun 11 prosent som leier bolig, og det er rimelig å anta at enkelte leier av eget ønske.

Men hvis det er vanskelig å etablere seg i boligmarkedet som singel, blir det veldig mye vanskeligere dersom du må ha ett rom eller to ekstra til barna.

Totalt er 112.000 aleneforeldre i Norge, hvorav 1 av 3 leier bolig. På grunn av barna er dette en gruppe som trenger stabile boforhold. Utleiemarkedet i Norge er fragmentert og uprofesjonelt og dekker ikke nødvendigvis dette behovet.

Jeg synes at boligdebatten fremover bør fokusere litt mindre på 20 år gamle BI-studenter som rammes av boliglånsforskriften og heller trekker fram de som virkelig sliter i dagens boligmarked, for eksempel aleneforeldrene. ••

CHRISTIAN F. BJERKNES
RÅDGIVER, NBBL

VI TAR HELE PROSJEKTET FOR DEG.

XL BYGG KLAPPET & KLART

Dale Bruk Vestnes
Ring Thomas
994 19 892
thomas.brastad@dalemalo.no

Dale Bruk Elnesvågen og Eide
Ring KEN
406 90 221
ken.malme@dalemalo.no

Malo Sagbruk
RING MAGNE
404 33134
magne@dalemalo.no

FOR DEG SOM IKKE VIL,
KAN ELLER HAR TID.

Elnesvågen — Eide — Vestnes — Molde
Tlf. 71 26 63 00

xl-bygg.no

Vestnes ligger midt i fylket, så herfra er det ikke langt uansett hva man skal. Det er 46 ferjeavganger og ni avganger med hurtigbåten til Molde, og ferjefritt sørover. I Vestnes sentrum etableres nye butikker, og sjøfronten er frisket opp. Vi tok en tur til Helland Øvre, Kråkvika og Straumbo borettslag.

✍️ INGRID KVANDÉ

Trivsel midt i fylket!

Helland Øvre borettslag

Helland Øvre borettslag består av 12 leiligheter. Byggene har to etasjer, og det er trappefri tilkomst uansett etasje. Helge og Borghild Skoglund var de første som flyttet inn.

– Vi fikk utlevert nøklene den 3. mars 2000. Vi flyttet fra privatbolig der det var snømåking om vinteren og gressklipping om sommeren. Og de som skulle gjøre jobben ble eldre og eldre, smiler Helge, som setter pris på at det er mindre vedlikeholdsoppgaver her.

– Her har vi alle funksjoner vi trenger som bank, lege, butikker, kommunen og alt vi trenger innen fem minutters gange. Det tar ca. åtte minutter å gå til hurtigbåtkaia og bussen, sier kona Borghild.

«VAKTMESTER»

– Det beste med å bo i borettslag er vaktmesteren! Han er gull verdt, ler Karin Terese Solstad og kikker bort på Jens Amdam. Han har tatt ansvar for at alt er i orden i borettslaget, men vil ikke kalle seg vaktmester. – Det er godt å ha noe å gjøre, om det ikke er så mye, mener Jens. Han og kona flyttet inn i 2010. Før det bodde

de i Tresfjorden der hun er fra. Der hadde de et helt hus med alt det fører med seg. Så da de fant denne leiligheten var det greit å flytte.

– Jeg har sagt fra meg plenklipping i skråninga. Og ellers liker jeg å få ordre. Hvis noen sier jeg skal gjøre noe, så gjør jeg det. Men jeg er ingen gartner. Jeg strør og måker, passer på lypærene, bossrommet og det meste.

– Bossrommet er det ryddigste i hele boligbyggelaget, skyter Borghild Skoglund inn

TAR LITT ETTER LITT

Styreleder Karin Terese Solstad mener at enkelheten er mye av årsaken til at man flytter til borettslag.

– Her er det borettslaget som ordner alt. Vi betaler selvfølgelig for det, men det ville vi gjort i hus også – sannsynligvis mye mer. Vedlikeholdsarbeidet tar vi litt etter litt. Maling har vi nylig hatt en runde på, det er lagt ny plating utenfor døren. I fjor asfalterte vi på nedside, og vi skal gjøre ferdig på oversida neste år.

FULL KLAFF MED LEILIGHETEN

Karin flyttet fra enebolig i Tomrefjord til Helland Øvre i mars 2005.

– Helsa tilsa at jeg ikke klarte å holde huset vedlike. Leiligheten hadde alle de kriterier jeg var ute etter: utebod, garasje og to soverom, og her har jeg det virkelig bra. En av fordelene med å bo i et lite borettslag er at vi tar vare på hverandre, sier Karin, som også har blitt varm i trøya som styreleder.

– Når man først har lært det, er det ikke så ille, sier hun beskjedent. – Jeg spør styrelederen i Kråkvika når det er noe jeg ikke får til på data. Han er så dyktig til det.

Kråkvika borettslag

Boligene i Kråkvika borettslag ble bygd i 1983 og 1984, og her er det til sammen 44 boenheter. Styreleder Arne Malvin Kjellbotn flyttet inn i 2001, og kom inn i styret for første gang i 2004. Han er nå inne i sin fente periode som styreleder.

DIGITALISERT

– I løpet av min tid som styreleder har vi fått digitalisert mye dokumenter. Jeg har blant annet scannet gamle styrebøker. Det er slikt jeg gjør innimellom når jeg har tid og lyst, sier

Arne Malvin, som sitter i styret sammen med tre andre. Når det er styremøter er det også vanlig at et varamedlem møter fast.

GODT VEDLIKEHOLDT

Kråkvikta bærer preg av å være et velholdt borettslag, og de har også tatt noen store løft siden starten.

– I 2010 la vi nye tak oppå de gamle, og i 2015 og 2016 renoverte vi alle husene. Vi reiv vegger, isolerte og bygde ut 7,5 cm for å gi plass til isolasjon og lufting. Vi har også skiftet vinduer og satt inn nye veranda- og terrassedører. Asfaltering av garasjeområdet er vi akkurat ferdig med, og nå står kanskje garasjene for tur. Vi holder også på å lage ny platting til avfallscontainerne. Det har blitt så mange containere og dunker i det siste, og nå har vi fått samlet alt på en plass. Det prosjektet kostet også penger, sier styrelederen.

RIMELIGERE ENN I SENTRUM

Det er ulik størrelse på leilighetene i borettslaget. De største er på 83 kvm, og de minste er 46 kvm. Her er det folk i alle aldre, og det bor også to flyktningfamilier i borettslaget. Seks av

▲ Fra venstre: Styreleder Karin Terese Solstad, Helge Skoglund, Borghild Skoglund og Jens Amdam i Helland Øvre borettslag.

▲ Arne Malvin Kjellbotn er styreleder i Kråkvikta borettslag.

I VESTNES ER DET BYGD MANGE NYE BOLIGBLOKKER I SENTRUM SENERE ÅR. MOBO TILBYR OGSÅ FORRETNINGSFØRSEL FOR SAMEIER.

leilighetene er kommunale boliger.

– Vi har det stille og rolig her, det er lite bråk. I Vestnes flytter en del folk fra bygdene inn til sentrum, altså innad i kommunen. Det gjør at prisene stiger i sentrum, men det er likevel veldig gode priser her sammenlignet med f. eks i Molde, mener Arne Malvin.

Straumbo borettslag

Borettslaget i Vestnes sentrum ble stiftet senhøsten 1994, og folk flyttet inn i leilighetene fra 1994 til 1996. I 1998 ble borettslaget rammet av en tragisk brann. Beboerne måtte da flytte ut et års tid mens bygningen ble gjenoppbygget.

Michael Presthus har bodd i borettslaget siden tidlig på høsten 2016, og tok vervet som styreleder kort tid etter. Han er født og oppvokst i Vestnes, og ved siden av jobben på Vard driver han også treningssenter i hjemmkommunen.

– Her i borettslaget er det 14 leiligheter, og bomiljøet er godt. Aldersmessig er det en god blanding, selv om det nok er en overvekt av

yngre folk som bor her nå. Det har vært litt utskiftninger i det siste, og det er solgt tre leiligheter i år, sier Michael.

Med seg i styret har han blant andre Espen Marken. Fiksdalingen flyttet inn i borettslaget for fem år siden, og likhet med Michael jobber også han på Vard.

– Dette er en veldig fin plass å bo. Leilighetene ligger svært sentralt til, og vi har veldig fin utsikt fra framsiden av bygget, sier Espen.

UTEAREAL NESTE PROSJEKT

Av større oppgraderinger i borettslaget er innstallering av personløfteheis som ble gjort i 2015. I fjor sommer ble bygget malt utvendig, og til våren blir det hagearbeid.

– Vi skal sette opp noen busker her slik at det ikke blir så mye innsyn. Nå kikker folk rett inn her, og det merket vi godt da 17. mai -toget gikk forbi, ler Michael. – Vi tar det når de er ferdig å pusse opp gamlebrua her i sentrum. Da blir det jo riktig på stell! ••

▲ Fra venstre: Roger Skarseth, Sonja Hoem, Olga Zgut, Susiowati Lønsethagen, Bjørn Are Høstmark, Alan Slemmen, Arild Skutholm og Vegard Høstmark.

Til tjeneste inne og ute!

MOBO Eiendomsservice tilbyr vaktmester-, renholds- og vedlikeholdstjenester til boligselskap og privatpersoner. Alt for at det skal være på stell både innvendig og utvendig.

✍ INGRID KVANDE 📷 ANNA AMUNDSEN

– Vi er et aksjeselskap eid av Møre og Romsdal Boligbyggelag, og vi leverer tjenester både til borettslag, andre boligselskap og privatpersoner, sier Arild Skutholm, leder i MOBO Eiendomsservice.

ÅTTE ANSATTE

I selskapet er det i dag åtte ansatte: fem vaktmestre i tillegg til 2,5 stilling på renhold og annet.

– Vi er en stabil arbeidsgjeng, og noen har vært her i 14–15 år, sier Skutholm, som selv begynte for knappe åtte år siden.

AVTALER OG ENKELTOPPDRAG

MOBO Eiendomsservice tilbyr et bredt spekter av tjenester, og tar oppdrag både på avtale og enkeltoppdrag.

– Typiske enkeltoppdrag kan være småreparasjoner og innredningsarbeid. Vi tar på oss det og lignende enkeltprosjekter både til private

og bedrifter. Generelt renhold av fellesarealer i borettslag og boligselskap er typiske oppdrag som går på avtale. Vi har også faste avtaler på en del vaktmesteroppdrag. Da har vi tilsyn og tar det som er av løpende vedlikehold. En typisk tilsynsoppgave er ukentlig sjekk av sprinkelanlegg, sier Skutholm.

TID FOR OPPUSSING

Enkelte arbeidsoppgaver varierer med sesong, slik som plenklipping og stell av uteareal, maling og beising, som det er mye av i sommerhalvåret. Om vinteren blir det tilsvarende med sandstrøing, brøyting og snømåking.

– Nå på senhøsten og vinteren blir det også en del flere oppussingsoppdrag på oss. Vi har veldig lang og god erfaring med det, og får gode tilbakemeldinger fra oppdragsgiverne. Vi skal f. eks. sette inn nye ytterdører i ungdomsboligene i Høgnakken, og dette er typiske enkeltprosjekt på denne tiden av året, sier Skutholm. ••

TYPISKE OPPDRAG FOR MOBO EIENDOMSSERVICE AS

- Oppussing, som legging av gulv, maling, tapetsering, beising
- Vedlikeholdsarbeid og småreparasjoner
 - Trefelling
- Kontroll/utbedring av lekeapparater
- Kontroll av røykvarslere og brannslukningsutstyr, skifting av lysrør / lyspærer i fellesarealer og i utelys
 - Snømåking
 - Rengjøring

Ta kontakt:
mob 904 12 775 / vaktmester@mobo.no

▲ Fra venstre: Gerd Malvik, Eydna Riksfjord, Sonja Gjelsten, Torill Vaseng og Marie Løkvik mottok medalje for lang og tro tjeneste.

30 år Jubileumshelg i Mobarn!

Mobarn fyller 30 år i 2018, og det ble markert med kurs- og jubileumshelg for alle ansatte i Ålesund i oktober. Interessante foredrag, premiere på musikkvideo og utdeling av medaljer var blant innslagene.

MOBARN

Lørdag 20. oktober ønsket barnehagesjef i Mobarn, Marie Løkvik, nær 200 engasjerte Mobarn-ansatte velkommen til kurs- og jubileumshelg i Ålesund i anledning at Mobarn fyller 30 år.

FLERE TURER I TUREN

Kurs- og jubileumshelga startet lørdag med Naturpilotkurset «Gå på flere turer i turen!» som tok for seg hvordan vi kan legge enda

bedre til rette for gode turopplevelser for alle barna i barnehagen. Foredragsholdere var Vibeke Mæhlum og Hanne Mette Vindvik fra Nasjonalt Kunnskapssenter for barnehager.

NY MOBARN-SANG

Lørdag kveld var det festmiddag, og blant underholdningsinnslagene var premieren på den nye Mobarn-sangen «Du kan bli min venn», med tilhørende musikkvideo.

Sangen handler om viktigheten av å legge til rette for gode vennskapsrelasjoner i barnehagene våre. Vi som jobber i Mobarn skal til enhver tid være tilstedeværende voksne som kontinuerlig jobber for at ingen barn faller utenfor. Vi skal være observante, og legge til rette for og legge merke til når barn knytter nye bånd der vennskap kan blomstre og opprettholdes. Medvirkende i sangen er barn fra Mobarn Øverland barnehage, og musikkvideoen er spilt inn med barn og voksne fra seks av barnehagene. Mobarns nye maskot,

Venny, som skal være selve symbolet på gode vennskapsrelasjoner, kom også på besøk.

LANG OG TRO TJENESTE

Senere på kvelden var det tid for høytidelig markering av de som har jobbet i Mobarn i 20, 25 og 30 år. Hele fem personer har i år 30-årsjubileum som ansatte i Mobarn. Disse fikk utdelt medaljen for lang og tro tjeneste til stor applaus. Medaljene tildeles av Det kongelige norske selskap for Norges Vel.

VITAMININNSPRØYING TIL SLUTT

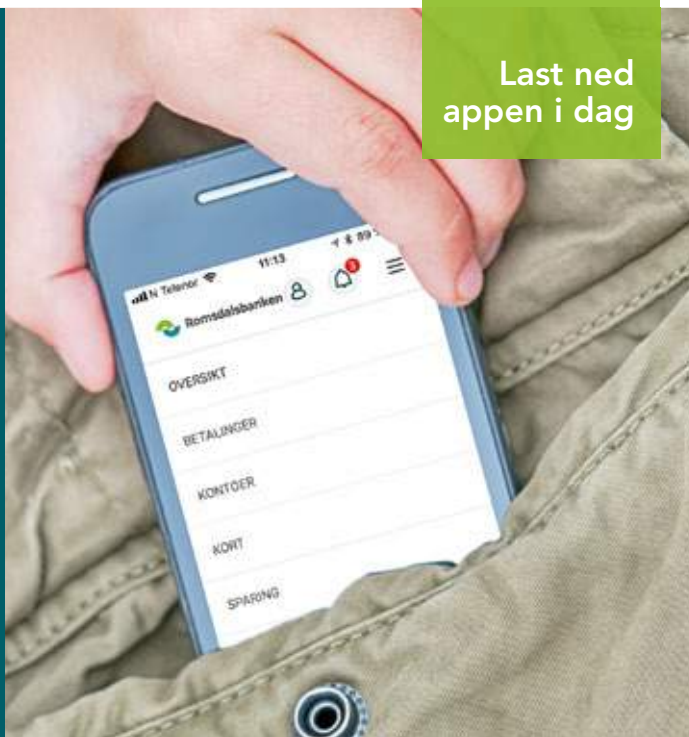
Søndag morgen var det klart for en skikkelig vitamininnsprøyting fra en av Norges beste foredragsholdere på sitt felt, Karin Fevaag Larsen. Larsen leverte oss et fyrverkeri av et foredrag om hvordan skape og opprettholde en positiv og offensiv holdning til egen hverdag. Med humor og stor innlevelse avsluttet hun årets kurs- og jubileumshelg til høylytt latter og stående applaus. ••

Med mobilbanken i lomma!

- ▶ Sjekk saldo og bevegelser på dine kontoer
- ▶ Betal dine regninger
- ▶ Kjøp, se og endre dine forsikringer
- ▶ Oversikt fond/pensjonssparing
- ▶ Oversikt Eika Mastercard

Last ned
appen i dag

alltid med deg

EMH GRAFISK

Nyhet!

Nå tilbyr vi ladestasjoner for el- og hybridbil med skreddersydde løsninger tilpasset ditt borettslag.

Våre ladestasjoner fra Salto, er det beste valget for å lade el- eller hybridbilen på en forskriftsmessig, effektiv og sikker måte.

- ✓ Fleksible og individuelle betalingsløsninger for beboere.
- ✓ Fastmontert ladestasjon gir pålitelig og stabil lading, tilpasset borettslaget sitt elanlegg.
- ✓ Vi leverer også løsninger for smart strømfordeling med styring.

Kontakt oss for en uforpliktende samtale: 71 21 35 00

 ISTADKRAFT

VISSTE DU AT:

MOBO tilbyr forretningsførsel for både borettslag og sameier.

Sameiet Olsmedbakken 6e ble nylig kunde i MOBO, som overtar forretningsførselen fra 1. januar 2019.

Nye pensjonistboliger på Kram

INGRID KVANDE

Molde og Omegn Pensjonistboliger vurderer nå ombygging av øverste etasje i Mekvegen 13 slik at det blir plass for seks nye og moderne pensjonistleiligheter.

Det er Stiftelsen Molde og Omegn Pensjonistboliger som eier bygget i Mekvegen 13. I øverste etasje har det fram til nå vært et bokollektiv som Molde kommune har leid av stiftelsen. Denne avtalen er sagt opp, og lokalene står nå tomme.

– Stiftelsen Molde og Omegn Pensjonistboliger har bedt oss vurdere om vi kan bygge om den ledige etasjen til leiligheter. Sammen med tekniske konsulenter fra Norconsult og arkitekt Strandhagen har vi kommet fram til at det kan bygges seks leiligheter: 2 stk treroms og 4 stk toroms, sier Svein Ivar Byttingsvik ved teknisk avdeling i MOBO.

RAMMESØKNAD GODKJENT

Rammesøknaden til Molde kommune er godkjent, og MOBO er nå i innspurten med tegningene. Når de er klare blir det anbudsinnhenting

og kostnadsberegning.

De nye, planlagte leilighetene er i femte og øverste etasje i bygget, og man kan ta heisen helt opp. I underetasjen er det legesenter samt et fellesrom. Oppover i etasjene er det leiligheter, og dersom dette prosjektet realiseres, blir det 24 leiligheter tilsammen.

– Bortsett fra bytte av noen verandadører, blir det stort sett innvendig ombygging av leilighetene. Av praktiske årsaker beholder vi eksisterende rør og sluker for å unngå så mye ombygging av etasjen under, men alt vil fremstå som nytt og moderne, sier Byttingsvik.

FINT BOOMRÅDE

Mekvegen 13 er bygd i 1997/1998. Det er dagligvarebutikk i bygget foran, og det er også kort vei til bussforbindelse, til Kringstadbukta og til marka. ••

Mindre tv-titting, **mer** strømming

Folks mediavaner endres raskt som følge av den teknologiske utviklingen. Det gjør også at man har andre krav til tv- og internett-leveransene enn for bare få år siden. Hastighet og fleksibilitet er stikkord, og både Telenor og Altibox svarer opp.

✍ INGRID KVANDE

Ifølge Norsk mediebarometer 2017 øker strømmingen svært raskt. Fra 2016 til 2017, altså bare på et år, steg andelen som brukte film og videotjenester inkludert strømming fra 26 % til 37 %.

Strømming eller streaming/direkteavspilling er overføring av data, bilder eller lyd fra en sender til en eller flere mottakere (Wikipedia), og eksempel på store strømmetjenester er HBO og Netflix.

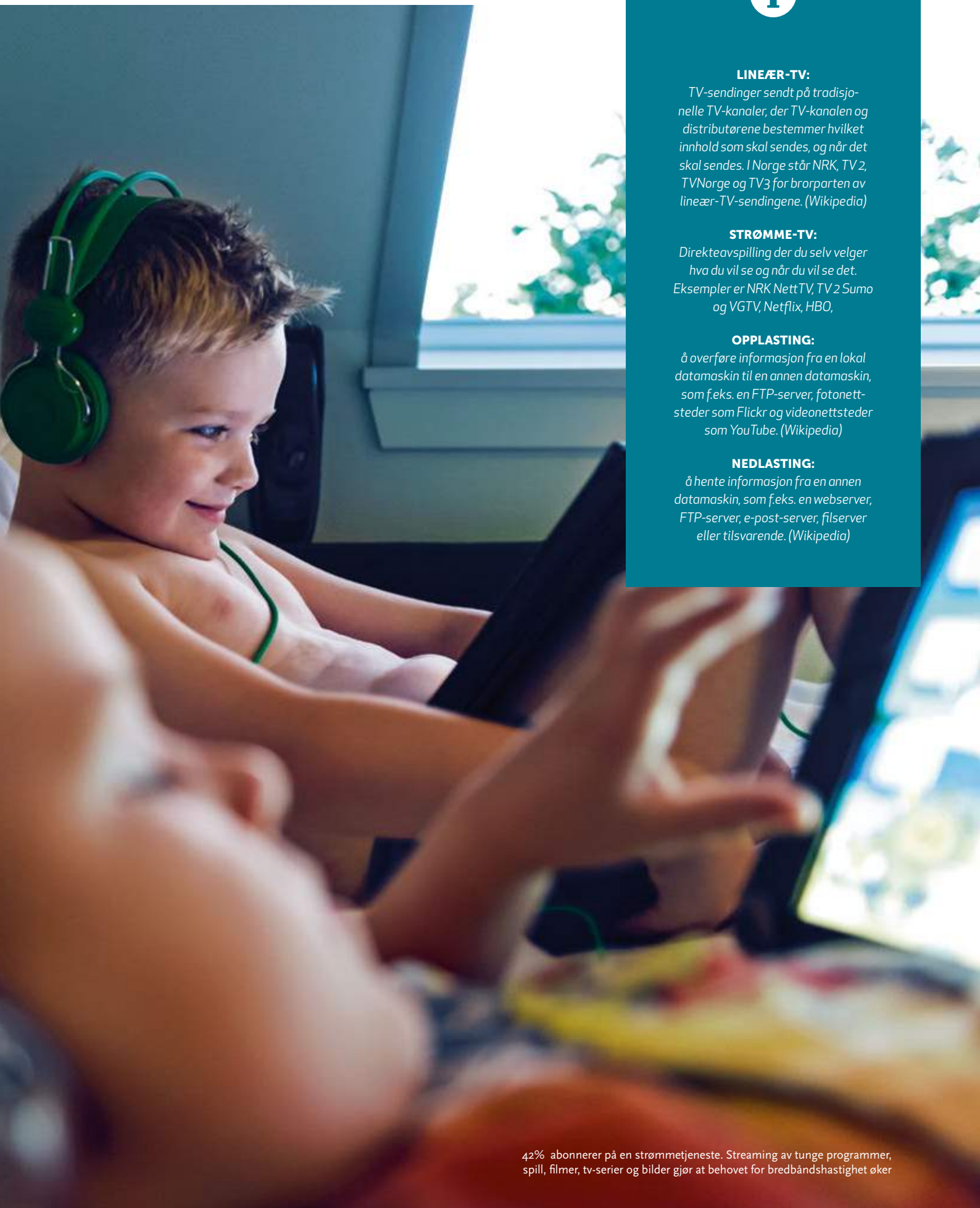
I USA er Netflix mer populært enn tv, men i Norge er vanlig fjernsyn fremdeles mer brukt enn strømming, selv om det går nedover med tv-tittinga også her. Mens 82 % av befolkninga hadde sett tv en gjennomsnittsdag i år 2000,

var tilsvarende tall 62 % i fjor. 42 % av oss abonnerer på en strømmetjeneste, og Netflix har nylig passert NRK nett-tv som den mest populære strømmetjenesten her i landet.

BRUKEN AVGJØR BEHOVET

Disse endringene i mediavaner gjør også noe med hvor raskt internett man trenger. Oppdatering av apper, lesing av e-post og nettaviser etc. krever lite av nettet, og da kan mange dele samme nett uten at det går utover hastigheten. Streaming av tunge programmer, spill, filmer, tv-serier og bilder gjør imidlertid at behovet for bredbåndshastighet øker mye. →

LINEÆR-TV:

TV-sendinger sendt på tradisjonelle TV-kanaler, der TV-kanalen og distributørene bestemmer hvilket innhold som skal sendes, og når det skal sendes. I Norge står NRK, TV 2, TVNorge og TV3 for brorparten av lineær-TV-sendingene. (Wikipedia)

STRØMME-TV:

Direkteavspilling der du selv velger hva du vil se og når du vil se det. Eksempler er NRK NettTV, TV 2 Sumo og VGTV, Netflix, HBO,

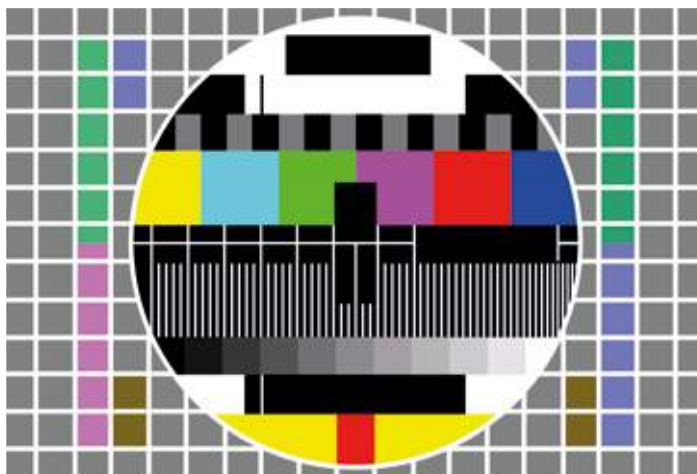
OPPLASTING:

å overføre informasjon fra en lokal datamaskin til en annen datamaskin, som f.eks. en FTP-server, fotonettsteder som Flickr og videonettsteder som YouTube. (Wikipedia)

NEDLASTING:

å hente informasjon fra en annen datamaskin, som f.eks. en webserver, FTP-server, e-post-server, filserver eller tilsvarende. (Wikipedia)

42% abonnerer på en strømmetjeneste. Streaming av tunge programmer, spill, filmer, tv-serier og bilder gjør at behovet for bredbåndshastighet øker

▲ For en generasjon siden var det en tv-kanal i Norge, og Ettermiddagsnytt var første program kl. 17.55 etterfulgt av barne-tv kl. 18. Nå er det mange tv-kanaler og det er sendetid store deler av døgnet. I tillegg bruker folk mer og mer streaming, der de selv bestemmer når og hva de vil se på sine skjermer

TELENOR

Kjetil Nerlandsrem er områdeansvarlig for det vi kjenner som Canal Digital i Møre og Romsdal.

– Vi byttet nylig navn til Telenor, som er morselskapet til tidligere Canal Digital Kabel. Navnebyttet får ingen praktisk betydning for kundene, bortsett fra at Telenor-kunder vil få alt på en faktura. På sikt vil det bare bli bedre. Merkevareendringen er en naturlig konsekvens av at mobiltelefoni, tv og bredbånd er så tett knyttet sammen. F. eks vet vi at folk ser tv på farten.

For å møte utviklingen i medievaner endrer Telenor produktene sine.

– Vi lanserer en ny produktportefølje med mer valgfrihet. Man betaler en grunnavgift, og kan velge om man f. eks bare vil ha internett eller bare tv, og velger man tv, kan man deretter plukke de kanalene man vil, sier Nerlandsrem.

ALLE HAR LITT FIBER

Telenor tilbyr både fiber helt inn i boligene, og i deler av Molde det som kalles Hybrid-Fiber-Coax (HFC), som er en kombinasjon med fiber der den siste delen inn til boligen er koaksialkabel.

Alle har fiber til en viss grad. Fiberen går ute i gata, men i noen tilfeller hos oss er den siste delen inn til huset Coax. Dette var den mest utbredt teknologien, og den vil være nyttig i mange år enda. Folk tenker ikke gjennom

hvordan varen blir levert. For fiberen blir ikke satt rett inn i tv-en eller datamaskina, men må gå gjennom en kabel eller via trådløse nett uansett, mener Nerlandsrem.

FIBEREN KOMMER STADIG NÆRMERE

Han forteller at Telenor oppgraderer nettet hele tiden.

– Nye produktområder som stadig kommer i markedet, krever mer kapasitet. Eksempel på dette er diverse smarthusløsninger, og også når det gjelder elbillading, må man ha bredbånd for å lese av forbruket. Vi oppgraderer kontinuerlig våre nett. Vi «overvåker» kapasiteten på nettet slik at kunden har den kapasiteten den til enhver tid har bruk for, og gjør endringer der vi ser behovet ved å flytte fiberen nærmere husene og ha færre kunder pr. fibernode. Dette gjøres trinnvis. På sikt blir det fiber helt inn i alle hus. Alle store borettslag som f. eks Skrenten, Solbakken og Hatlelia har fiber helt inn i hver leilighet, sier Nerlandsrem.

OPPDATERING AV UTSTYRET

Utvikling og lansering av nye produkter skal også gi bedre brukeropplevelse.

Vi kommer med ny dekoder, nye rutere og versjon 2 av T-We-boksen. Ruterer kan utvides med alle enheter slik at man får et dynamisk hjemmenettverk, sier Nerlandsrem.

▲ Kjetil Nerlandsrem er områdeansvarlig i tidligere Canal Digital Kabel, nå Telenor. Foto: Jens H. Lyngstad

FIBERTEKNOLOGI

HFC (HYBRID FIBER COAX)

eller hybridfiber er en kombinasjon med fiber der den siste delen inn til boligen er koaksialkabel. Samme høye nedlastings-hastighet som vanlig fiber, men lavere opplastingshastighet.

FTTH (FIBER TO THE HOME)

er vanlig fiber. Gir samme hastighet både på opplasting og nedlasting av data.

AVGJØRENDE FAKTORER I HJEMMET:

- Plassering av ruter/hjemmesentral. Tenk på den som en hovedlyspære og plasser den der den vil lyse best.
- Signalforsterker kan være aktuelt tillegg for å sikre best mulig signal.
- Oppdatert utstyr
- Bruken (hvor mange enheter som deler nettet og hva man bruker enhetene til)

NOEN FAKTORER SOM KAN BEGRENSE HASTIGHETEN:

- Trådløs tilkobling
- Mange brukere av samme nettverk
- Lang avstand fra hjemmesentralen til enheten (tv, pc, smarttelefon, nettbrett)
- Lenge siden hjemmesentralen er restartet
- Gammelt utstyr

◀ Ny teknologi gjør at vi tar i bruk stadig nye produkter og tjenester som kobles til internett – som f. eks ulike smarthusprodukter. Når mange enheter er koblet til det samme nettet, «spiser» alle av den samme kapasiteten.

▼ Tarje Nordstrand Jacobsen er daglig leder i Istad Fiber, som tilbyr fiber til villaer, boligselskap og bedrifter. Foto: Ingrid Kvande

ISTAD FIBER

– Istad Fiber er det lokale, regionale fiber-selskapet som leverer fiberbredbånd og innholdstjenester. Det siste gjennom Altibox, som er den største fiberaktøren i Norge, sier Tarje Nordstrand Jacobsen, daglig leder i Istad Fiber.

SATSER OGSÅ PÅ BOLIGSELSKAP

– I Altibox-partnerskapet er det 36 partnere som utelukkende leverer fiberteknologi til hjemmet (FTTH). Med vår løsning får alle en egen dedikert fiberkabel inn til sin bolig. Vi leverer både til villamarkedet, borettslag/sameier og bedrift. I dag er 20 % av kundene borettslagskunder og 75 % villaer, men vi satser like mye på begge deler, sier Jacobsen.

MER VALGFRIHET

Tidligere var de kollektive avtalene slik at alle måtte ha den samme avtalen, men nå er valgfriheten en helt annen siden medievanene er så ulike.

– Vi tilbyr 100 % valgfrihet også til borettslag. Da legger vi i bunn at boligselskapet fremdeles tegner kollektiv avtale, – at alle er med på fiberaksess-tilgang. Boligselskapet betaler et relativt lite beløp for det, og så kan hver enkelt beboer velge det de vil: tv, internett, fast telefon, liten kapasitet, stor kapasitet, mange eller få tv-kanaler. 95 % av boligselskapene velger fiberaksess, dvs. valgfrihet, opplyser Jacobsen.

FRA 10 TIL 500 MBIT SOM STANDARD

Trenden sier raskere og raskere nett, og de siste 8–10 årene har kapasiteten økt med 40 % i året. Der 10 og 25 Mbit var vanligst til villasegmentet for åtte år siden, er 500 Mbit inn og ut (nedlasting- og opplasting) standard i dag. Det er vanskelig å se om utviklingen vil fortsette i samme tempo og når nok er nok.

14 ENHETER I SNITT

I villasegmentet er det nå i snitt 14 enheter

koblet til nettet pr husstand, og flere smarte apparater kommer etter hvert. Bedre oppløsning og lyd kvalitet krever også mer. Utviklingen på produktsiden går fort, og for å utnytte kvaliteten, trengs det mye båndbredde.

– Vi bygger fiber som gjør at vi er rigget for nesten uendelige hastigheter, men kundestytret i sluttenden må også være oppdatert for at man skal utnytte kapasiteten til fulle. Det tipser vi om, for vi har oversikt over hva som er levert hvor, sier Istad Fiber-sjefen.

NY TV-DEKODER

Han forteller at de lanserte en ny tv-dekoder i fjor høst som svar på folks nye medievaner.

– Her er lineær-tv (vanlig tv) og strømmebiten integrert, og dekoderen er enormt godt mottatt av kundene. Appene ligger i menyen og man kan velge å se vanlig tv eller å strømme. Bruken av lineær-tv har faktisk økt etter at vi tok i bruk den dekoderen, sier Jacobsen. ••

— GARANTI® —

MEDLEMSTILBUD
19 900,- inkl. mva. for
salg av andelsleiligheter
(29 900,- for andre boliger)

Ikke medlem?

Ut 2018 betaler du kun kr 400,-
for å bli medlem!

Jan Egil Fornes
Tlf. 900 79 994

Evy Strømme
Tlf. 911 25 859

Terese Nerland
Tlf. 915 44 447

Elin Larsen Ble
Tlf. 930 48 810

Grete Heiseldal
Tlf. 975 04 641

Emma Mordal
Tlf. 941 65 535

SPESIALTILBUD TIL MOBO-MEDLEMMER

Bolig er en stor investering. Derfor er det viktig at kjøp og salg av bolig foregår på en trygg og forutsigbar måte.

Våre meglere er lokalkjente og har bred erfaring fra boligmarkedet der du bor. Nå gir vi deg som er MOBO-medlem provisjonstilbud på 19 900,- inkl. mva. for andelsleiligheter, og 29 900,- for andre boliger.

Kampanjeperiode 04.11.18–04.01.19.

Kontakt oss for ditt medlemstilbud!

Tilleggsvilkår Tilrettelegging kr 5 000,- • Oppgjørshonorar kr 3 950,- •
Markedspakke fra 9 900,- til 15 500,- • Nødvendige utlegg • Gebyr forretningsfører

Møre og Romsdal BBL • [Strandgata 5, 6415 Molde](https://www.strandgata.no) • Tlf. 71 25 93 00 • www.mobo.no

MOBO
Del av Norske Boligbyggelag